

Ovladanost morfologijom niskofrekvetnih riječi

Čolak, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:586646>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-23**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

MATEA ČOLAK
DIPLOMSKI RAD

OVLADANOST MORFOLOGIJOM
NISKOFREKVENTNIH RIJEČI

Petrinja, srpanj 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
Petrinja

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Matea Čolak

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: OVLADANOST
MORFOLOGIJOM NISKOFREKVENTNIH RIJEČI**

MENTOR: izv. prof. dr. sc. Lidija Cvikić

Petrinja, srpanj 2018.

ZAHVALA:

Prije svega, zahvaljujem svojim roditeljima Ivanu i Ivi Čolak te bratu Antoniu Čolaku na moralnoj i financijskoj podršci kroz svih pet godina obrazovanja na Učiteljskom studiju u Petrinji.

Također, zahvaljujem svom dečku Mateju Berišiću na svim proživljenim sretnim i tužnim trenucima, na fakultetu i izvan njega, u kojima je bio uz mene te njegovoj obitelji. Veliko hvala i mojim prijateljicama Ana Mariji Sokolić, Anđeli Miloloži i Lauri Gradečki te svim ostalim prijateljima koji su bili uz mene za vrijeme pisanja ovog diplomskog rada, ali i u ostalim važnim trenucima na fakultetu i izvan njega.

I, na kraju, najveće zahvale idu mentorici izv. prof. dr. sc. Lidiji Cvikić koja mi je omogućila svu potrebnu literaturu i dala savjete za uspješno pisanje diplomskoga rada.

Hvala vam!

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1. UVOD	2
2. JEZIČNE RAZINE	4
3. MORFOLOGIJA	6
3.1. Morfem	8
3.2. Riječ	8
4. GRAMATIČKA OBILJEŽJA SKLONJIVIH RIJEČI	11
4.1. Rod	11
4.2. Broj	12
4.3. Padež	12
5. USVAJANJE JEZIKA I MORFOLOGIJE U MATERINSKOM JEZIKU	15
6. ISTRAŽIVANJE	20
6.1. Cilj i problem istraživanja	20
6.2. Hipoteze	20
6.3. Ispitanici	21
6.4. Varijable	21
6.5. Opis istraživanja	21
6.6. Opis instrumenta	21
7. REZULTATI I RASPRAVA	25
7.1. Rezultati s obzirom na dob ispitanika	25
7.2. Rezultati s obzirom na modalitet odgovora (pismeno i usmeno izražavanje)	27
7.3. Rezultati s obzirom na obilježja imenica	33
7.4. Rezultati s obzirom na čestotnost oblika imenice	36
7.5. Rezultati s obzirom na složenost sklonidbenoga tipa	39
7.6. Rezultati s obzirom na padežni oblik	45
8. ZAKLJUČAK	51
DODACI	53
POPIS TABLICA	53

POPIS SLIKA	53
PRILOZI	56
LITERATURA.....	59
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	61

SAŽETAK

Svrha ovoga rada bila je utvrditi ovladanost morfologijom u hrvatskom jeziku, odnosno koliko često koriste različite gramatičke oblike niskofrekventnih riječi. Odabrane su riječi s obzirom na različite kriterije (poznatosti imenice, čestoti imenice i sklonidbenom tipu). Riječi su bile podijeljene na one koje učenici susreću u lektirama i one koje su nasumično odabrane. Nasumično odabrane riječi imaju jednak sklonidbeni tip kao i riječi iz lektira. Od ukupnog broja odabranih riječi, niskofrekventne riječi određivale su se pomoću korpusa HRWAC.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 113 učenika u Osnovnoj školi Retkovec. Sudjelovalo je 6 razreda, od kojih su dva prva, dva druga i dva treća razreda. Ispit je imao dva dijela, pismeno i usmeno izražavanje, u kojima su učenici trebali upotrijebiti zadanu imenicu u traženom obliku.

Iz rezultata istraživanja može se zaključiti da se pojavljuje određen broj pogrešaka i kod učenika trećih razreda, ali u manjem broju nego kod prvih, te da njihov morfološki razvoj ne prestaje polaskom u školu. Također, dokazano je da učenici bolje poznaju i upotrebljavaju riječi koje su im poznate (one koje su iz lektira), ali ne u očekivanom omjeru. Učenici su 66,75% poznatih riječi napisali točno, a 60,18% manje poznatih riječi. Gledajući omjer niskofrekventnih i visokofrekventnih riječi, učenici su bolje napisali visokofrekventne riječi (58,85%), ali s malom razlikom. Za razliku od njih, točno su napisali 53,75% niskofrekventnih riječi.

Ključne riječi: morfologija, morfološka norma, niskofrekventne riječi

SUMMARY

The purpose of this paper was to investigate the acquisition of morphology in the Croatian language. More precisely, how accurate does the primary school children (age 6-10) use different grammatical forms of low-frequency words. The target nouns were selected against different criteria: familiarity of a noun, frequency of a noun and its declension type. As familiar words were defined those words that pupils encounter in their obligatory home readings, while the unfamiliar words were randomly selected words that belong to the same declension type as the familiar words. The difference between frequent and less frequent words was determined based on word-type frequency in Corpus HRWAC.

The research participants were 113 pupils from elementary school Retkovec. The participants were students from six classes in total: two first grade, two second grade and two third grade classes. The method used was elicitation, and research instrument was designed for this particular research. Using visual prompts research participants were motivated to produce written and oral answers – morphologically correct form of a particular noun.

From the results of the research it can be concluded that a certain number of errors appears in the answers of third grade students, but in a smaller number than by younger participants (the first grade and second grade). The research finding suggests that in the Croatian language morphological development does not stop at preschool age. The research results also proved that students are better acquainted with morphological forms of the words they know (words from obligatory readings), but not in the expected ratio. The students used correctly 66,75% of the familiar words and 60,18% of the less known words. Looking at the ratio of low-frequency and high-frequency words, the students used more correctly high-frequency words (58,85%), but with a small difference. Unlike them, they correctly wrote 53,75% of low-frequency words.

Key words: morphology, morphological norm, low-frequency words

1. UVOD

Jezik je najvažnije postignuće ljudi i smatra se osnovnim sredstvom za sporazumijevanje. On je sustav simbola koji imaju značenje i pravila po kojim se ti simboli povezuju te pomoću kojih ljudi šalju i primaju poruke. Silić (1996) prema Badurina i sur. (2009) razlikuje jezik kao sustav (hrvatski jezik koji je sastoji od kajkavskog, čakavskog i štokavskog narječja) i jezik kao standard (hrvatski standardni jezik). Definira ga na sljedeći način:

„On je entitet i s gledišta sebe kao sustava i s gledišta sebe kao standarda. Razlika je između njega kao sustava i njega kao standarda u tome što je on kao standard uz to i identitet. Kao identitet je „jednak sam sebi“, „istovjetan sa samim sobom“, pa onda i različit od drugog jezika kao standarda.“ (Silić, 1996 prema Badurina i sur., 2009, str. 69)

Navodi da je hrvatski jezik kao standard, ostvaraj hrvatskog jezika kao sustava, tj. kao govor koji je normiran. Jezik i govor su jako povezani jer je jezik potreban da govor bude razumljiv, a govor je potreban kako bi se jezik mogao utvrditi. Neki stručnjaci navode da jedan sustav može imati više od jednog jezika kao standard, s čime se Silić (1996) slaže. Tako i štokavski sustav ima tri standardna jezika: hrvatski, srpski i bošnjački (bosanski) i bitno se razlikuje od kajkavskog i čakavskog sustava te svaki živi sam za sebe. Također kao bitno obilježje Silić (1996) navodi da se jezik općenito, ali i standardni jezik mora njegovati i cijeliti.

S druge strane, Brozović (1970) standardni jezik definira kao „autonoman vid jezika, pretežito svjesno normiran i polifunkcionalan, postojan u prostoru i gibak (prilagodljiv) u vremenu“ (Brozović, 1970, str. 28).

Kako bi učenje standardnog jezika bilo lakše i jednostavnije, kroz povijest su se stvarale različite gramatike, rječnici i pravopisi u kojima su se mogla pronaći određena pravila i norme.

U ovom radu saznat će se porijeklo morfologije, kako sve stručnjaci definiraju morfologiju i čime se ona točno bavi. Budući da se istraživanje odnosi na imenice, ukratko će biti opisana gramatička obilježja imenica, ali i drugih sklonjivih riječi.

Jedan od glavnih problema rada je vrijeme usvajanja jezika i morfologije u materinskom jeziku, ali i načini. Cilj ovog rada je utvrditi usvojenost gramatičkih oblika rjeđih riječi hrvatskog jezika kod učenika nižih razreda osnovne škole te na taj način istražiti s jedne strane ovladanost morfologijom u ranoj osnovnoškolskoj dobi, a s druge strane proširiti spoznaje o povezanosti leksičkoga i gramatičkoga znanja.

2. JEZIČNE RAZINE

Tradicionalno gramatike opisuju različite razine jezika: fonološku, morfološku, sintaktičku, tvorbenu, pravopisnu i leksičku. Prema Kuvač Kraljević (2015) razine jezičnih simbola i pravila kojima se povezuju nazivaju se jezične sastavnice, a opisuju ih jezične discipline. Navode se tri temeljne jezične discipline: fonologija, morfologija i sintaksa jer opisuju na koji se način povezuju navedeni simboli, a uz njih se često navode i semantika i pragmatika kao dvije dodatne razine. Međusobno se isprepliću i jedna bez druge ne bi mogla funkcionirati.

Fonologiju Barić i sur. (1997, str. 39) definiraju kao znanstvenu disciplina „koja proučava na koji način jezik iskorištava glasovni materijal radi komunikacije odabirući i klasificirajući građu koje je prikupila fonetika“ (Barić i sur. 1997). Kuvač Kraljević (2015) fonologiju objašnjava na sljedeći način. Iako svaki čovjek izgovori određeni fonem drugačijim tonom i na drugačiji način, bilo to na početku, u sredini ili na kraju riječi, kategorizacija je automatska i uz to i brza i točna. Fonologija je usko povezana s morfologijom jer spajanjem morfema u riječi ponekad dolazi i do promjene fonema (događa se glasovna promjena).

Barić i sur. (1997) navode da se morfologija odnosi na vrste riječi i njihove oblike, odnosno na sve promjene koje se događaju prilikom preoblikovanja određene riječi. Više o morfologiji bit će rečeno u nastavku rada.

Prema Barić i sur. (1997) sintaksa pobliže opisuje ustrojstvo rečenice, odnosno način na koji se manje cjeline povezuju u veće, a samim time i ulogu riječi u rečenici. Iznosi pravila o slaganju riječi u rečenici i zbog toga navode da je riječ najmanja razina sintakse, a rečenica najveća. Za razliku od njih, Silić, Pranjković (2005) navode da se uz sve navedeno, sintaksa bavi i odnosima među rečenicama u tekstu.

Sve suvremene hrvatske gramatike slijede strukturu jezičnih disciplina. Ove tri temeljne jezične discipline mogu se naći u svakoj gramatici, za razliku od ostale dvije navedene discipline koje se spominju samo u nekima.

Semantiku i pragmatiku pobliže je objasnila Kuvač Kraljević (2015). „Semantika se bavi značenjem jezičnih elemenata. Ova se jezikoslovna disciplina ponekad naziva i leksikologija“ (Kuvač Kraljević, 2015, str. 19).

Značenje se najčešće povezuje uz riječ, ali mogu ga imati i veći i manji jezični elementi. Neke riječi imaju i neka zajednička obilježja i zato semantika navodi i ostala po kojim se te riječi razlikuju. Za razliku od semantike, Kuvač Kraljević (2015) pragmatiku je definirala kao disciplinu koja se bavi znanjem o uporabi jezika ovisno o kontekstu. Jedna poruka se može izreći na više načina, ovisno o vremenu, situaciji, mjestu i okolnostima prenošenja poruke. Poruka koja se prenosi uvelike ovisi o znanju slušatelja te većim njegovim znanjem poruka će biti jasnija iako je kratka i ne daje toliko informacija.

S obzirom na to da je tema ovoga rada ovladavanje morfologijom hrvatskoga jezika, u sljedećem će poglavlju biti više riječi o morfologiji kao jezičnoj sastavnici.

3. MORFOLOGIJA

Aronoff & Fudeman (2011) navode da se pojam morfologija općenito pripisuje njemačkom pjesniku, romanopiscu, dramatičaru i filozofu Johannu Wolfgangu von Goetheu (1749.-1832.) koji ga je početkom devetnaestog stoljeća skovao u biološkom kontekstu. Riječ morfologija ima grčko podrijetlo: morf znači oblik, a logos riječ i na temelju toga možemo zaključiti da morfologija proučava oblike.

Glovacki-Bernardi i sur. (2001) donose kratku povijest lingvistike. Navode da je gotovo nemoguće odrediti koliko je star jezik, a da su se opisom jezika bavili stari Grci u obliku retorike, govorničke vještine. U razdoblju 3. stoljeća prije Krista nastaju opsežni leksikografski radovi, pravopis, ali i grčka gramatika Dionizija Tračanina u kojoj su se nalazila znanja o jeziku iz prethodna četiri stoljeća.

“U prvom paragrafu Dionizije određuje gramatiku kao poznavanje upotrebe jezika u pjesnika i pisaca. Posebno se bavi čitanjem, naglaskom, interpunkcijom. ... Polazi od slova (slova sve do 19. stoljeća odnosno do J. Grimma znače glasove), preko slogova te opisuje vrste riječi, osim već poznatih i prilog, particip, zamjenicu te prijedlog. Promjenjive riječi određuje prema kategorijama padeža, roda, broja, vremena i načina. Rečenicu određuje kao spoj riječi što predstavlja zaokruženi smisao, ali sintaksu nije pobliže istraživao.” (Glovacki–Bernardi i sur., 2001, str. 17)

Glovacki–Bernardi i sur. (2001) navode da je upravo njegova gramatika potkraj antike prevedena na druge jezike (armenski i sirijski) i postala školskim udžbenikom čak do osamnaestog stoljeća.

Marković (2013) također navodi da su s morfologijom jezika ljudi upoznati od davnina što je potvrđeno zapisima oblika sumerskih riječi (1600.g.pr.Kr.) te brojnim raspravama o vrstama riječi u grčkim i rimskim gramatikama. Budući da morfologija tada još nije postojala kao jezikoslovna grana, afirmirana je u 19. stoljeću. Nakon toga su ju razni znanstvenici i lingvisti usavršavali i dublje proučavali te početkom 20. stoljeća jezik se počinje razmatrati hijerarhijom (fonemi se udružuju u morfeme, morfemi u riječi, riječi u rečenice, a iznad svega toga nalazi se semantika odnosno značenje). Do 1970. godine proučavanje morfologije je zastalo, misleći da se nema

što više dodati ni istražiti. Prema Marković (2013) upravo ta godina je bila ponovno buđenje. Tada se dokazalo da su sve jezične razine međusobno povezane te da jedna drugu nadopunjuju i objašnjavaju.

Marković navodi da su “važni poticaji razvoju morfološke teorije i opisu morfoloških pojava dolazili iz fonološke i sintaktičke teorije” (Marković, 2013, str. 4).

Neke od definicija morfologije u suvremenim gramatikama jesu:

- “Morfologija dio je gramatike koja proučava vrste riječi i njihove oblike, tj. njihovu morfološku strukturu” (Barić i sur., 1997, str. 95).
- “Nauk koji se bavi oblicima riječi zove se morfologija” (Težak, Babić, 1992, str. 78).
- “Jezikoslovnu disciplinu koja se bavi morfemima nazivamo oblikoslovlje ili morfologija” (Silić, Pranjković, 2005, str. 37).

Za razliku od njih, Marković (2013) iscrpno navodi jezikoslovne teme kojima se bavi morfologija.

“Morfologija se zanima elementima od kojih su riječi sastavljene, uopće raščlambom riječi na sastavnice, značenjem koje te sastavnice prinose značenju oblika riječi, promjenama do kojih u oblicima riječi dolazi (fleksijom) i gradbom oblika riječi novih leksema (derivacijom), morfološkom jezičnom tipologijom i univerzalijama, morfološkim posebnostima pojedinih vrsta riječi, spregama ustroja riječi s fonologijom i sintaksom.” (Marković, 2013, str.4)

Morfologija se bavi elementima od kojih su riječi sastavljenje, raščlambom riječi na sastavnice, značenjem koje te sastavnice prinose značenjem oblika pojedine riječi, glasovnim promjenama do kojih dolazi u određenim oblicima, morfološkom jezičnom tipologijom i univerzalijama, morfološkim posebnostima pojedinih vrsta riječi te povezanosti ustroja riječi s ostalim jezičnim razinama, fonologijom i sintaksom.

S obzirom da se morfologija bavi morfemima, kao najmanjom jezičnom jedinicom, u sljedećem poglavlju više će se govoriti o morfemima.

3.1. Morfem

Svaka riječ u hrvatskom jeziku ima svoju strukturu. Sastavljena je od fonema, a njihovo spajanje može biti smisljeno i besmisljeno. Kada se u riječi spajanjem fonema dobije smisljena cjelina koja ima značenje, govori se o morfemu. Barić i sur. (1997) morfem definiraju na sljedeći način: „Najmanji odsječak riječi kojemu je pridružen kakav sadržaj, tj. koji ima kakvo značenje, zove se morfem“ (Barić i sur., 1997, str. 96)

Barić i sur. (1997) navode da svaka riječ može biti sastavljena od jednog ili više morfema. Spajanjem morfema se tvori riječ, a u tvorbi riječi pomoću morfema mogu sudjelovati različite vrste morfema: sufiksi, prefiksi i korijenski morfemi. Postoje i drugi načini nastanka novih riječi, ali to nije tema ovog rada (iscrpnije o tome u Tafra i Košutar (2009)).

3.2. Riječ

Riječ je najbitnija sastavnica svakog jezika jer bez riječi ne bi bilo komunikacije. One imaju jako veliku moć u današnjem svijetu i treba pripaziti što se izgovara i u kojem trenutku. Kada bismo trebali izreći definiciju riječi, prvo bismo trebali dobro razmisliti da bismo odgovorili iako svaki čovjek ima predodžbu o tome što je riječ zapravo. U nastavku će biti objašnjeno kako se riječ definira i načini na koji riječi nastaju.

Erdeljac (1997, str. 10-11) navodi da postoji mnogo definicija riječi od kojih su neke:

- Buhler (1934) „Riječi su fonemski obilježene glasovne oznake jezika sposobne za stvaranje/zaposjedanje polja.“
- Sapir (1921) „...jedan od najmanjih potpuno dostatnih dijelova izolirana značenja u koje se rečenica rastavlja.“

- Forsgren (1977) „Riječ je najmanji sastavni dio govora koji nije na određeni način vezan uz ostale glasovne cjeline.“
- Seiler (1964) „Riječ je sastavnica koja suprostavlja odnose unutar okvira/strukture ili na razini rečenice, pri čemu je ta razina jedan od odnosa, a ne jedna od jedinica.“

U suvremenim gramatikama hrvatskoga jezika se također javljaju različite definicije. Primjerice, Barić i sur. (1997, str. 95) riječ definiraju kao „najmanju samostalnu jezičnu jedinicu koja ima značenje“, a Težak i Babić (1992, str. 76) kao „glas ili skup glasova koji ima neko značenje.“

Na temelju različitih definicija Erdeljac (1997) zaključuje da bi u svaku definiciju riječi trebala biti uključena tri elementa kako bi ona bila valjana, a to su grafemski ili glasovni oblik, značenje i sintaktička funkcija. Oni ne moraju biti konstantni, ali u nekom vidu moraju biti prisutni.

Budući da samo jedan glas može biti riječ ukoliko ima značenje, Barić i sur. (1997) navode da se jedna riječ može sastojati od najmanje jednog glasa pa do dvadeset i više glasova. Riječi se koriste i u govoru i u pismu, pa tako u govoru nastaju izdvajanjem iz govornog lanca, a u pismu se rastavljaju jedna od druge prazninom. Također raspravljaju i o tome kakve sve riječi mogu biti (vidi Barić i sur., 1997, str. 96). Riječi mogu imati isti broj glasova, ali su sastavljene od različitih glasova te imaju odmah drugačije značenje (npr. *osam – kula, trn – brk*) i to je najveća moguća razlika među riječima. Mogu biti sastavljene od istih glasova, ali različito poredanih (npr. *metal – metla, kalup – klupa*). Također riječi mogu imati veći ili manji dio zajednički (npr. *papir – papar, lovac – novac*) ili da jedna riječ u sebi sadrži cijelu drugu riječ (npr. *vojskovođa – vođa*). Za razliku od najveće razlike, najmanja razlika je da se riječi razlikuju samo jednim glasom (npr. *kost – most, glas – klas*) ili samo naglaskom (npr. *kosa – kosa, pas – pas*).

U hrvatskome jeziku postoje različite podjele riječi. Težak i Babić (1992) riječi dijele na promjenjive i nepromjenjive ovisno o tome mijenjaju li one svoj oblik u određenim uvjetima ili ne. U promjenjivu vrstu riječi ubrajaju imenice, pridjeve,

zamjenice, brojeve i glagole, a u nepromjenjivu priloge, prijedloge, veznike, usklike i čestice. Barić i sur. (1995) ih dijele na punoznačne i nepunoznačne riječi. Za razliku od Težaka i Babića, oni u punoznačne riječi svrstavaju i priloge. Jedan je od načina podjele riječi je i prema Jelaska (2010), a temeljena je na značenju, odnosno stupnju određenosti značenja riječi. Prema tome riječi dijeli na samoznačne i suznačne riječi, tj. kraćim nazivom samoznačnice i suznačnice. Jelaska (2010) navodi da se često ova podjela zamjenjuje s podjelom riječi na promjenjive i nepromjenjive riječi, a kao uzrok tomu navodi činjenicu da se semantika tek nedavno počela opisivati kao jezična razina u hrvatskom jeziku.

Samoznačne riječi Jelaska (2010) definira kao one koje uspostavljaju odnos s izvanjezičnom stvarnošću i imaju najmanje jedan leksički morfem. One mogu stajati samostalno te i izvan rečenice imaju značenje. Kao temeljne vrste samoznačnih riječi su nedvojbeno imenice i glagoli. Jelaska (2010) u svom članku navodi prema Loebneru (2002) da se svi autori slažu s tim te da su upravo oni najvažniji nositelji značenja u rečenici. Uz imenice i glagole, u ovu skupinu ulaze još i pridjevi, brojevi, priloz i uzvici.

Za razliku od samoznačnih riječi, prema Jelaska (2010) suznačne riječi nemaju leksički morfem (tzv. korijen). One nemaju značenje izvan rečenice te u njoj uvijek stoje uz suznačnice. Imaju jednaku važnost kao i samoznačnice jer bez njih gotovo većina rečenica ne bi mogla postojati. Jelaska (2010) navodi da one izriču odnose između onog što znače samoznačne riječi, tj. uspostavljaju sintaktičku i semantičku vezu među njima. U ovu skupinu ubrajaju se veznici, prijedlozi, zamjenice, čestice i pomoćni glagoli. Iako svi navode ovakvu podjelu, Jelaska (2010) smatra da bi se o ovome dalo raspravljati. Kao primjer navodi neke prijedloge kao što su *u* (označava neki unutrašnji prostor) i *na* (označava da je nešto iznad nečega) koji sami po sebi imaju nekakvo značenje. Za razliku od Jelaskine, Barić i sur. (1995) navode da su zamjenice dijelom gramatičke riječi odnosno suznačne.

S obzirom na to da je jedna od podjela na promjenjive i nepromjenjive vrste riječi, promjenjive riječi mijenjaju se s obzirom na gramatičke kategorije. U ovom radu bavimo se imenicama, pa ćemo reći nešto više o gramatičkim kategorijama imenica.

4. GRAMATIČKA OBILJEŽJA SKLONJIVIH RIJEČI

Gramatičke osobine imenica i drugih sklonjivih riječi su rod, broj i padež. O svakoj nabrojanoj kategoriji bit će više rečeno u nastavku rada.

4.1. Rod

Barić i sur. (1997) rod definiraju kao gramatičku kategoriju koja se očituje u slaganju imenica s pridjevima, a imenica može biti muškog, ženskog ili srednjeg roda. Rod je osobina imenica koja određuje da svaki pridjev ili zamjenica koja tu imenicu pobliže opisuje imaju samo jedan od navedena tri oblika odnosno muški, ženski ili srednji rod.

„Rod je donekle vezan i uz značenje riječi: imenice koje znače muško biće muškog su roda; imenice koje znače žensko biće ženskog su roda“ (Barić i sur., 1997, str. 101). Kao što je i navedeno, u većini slučajeva je rod povezan sa značenjem te riječi, ali postoje i iznimke, tj. odstupanja od ovog pravila o čemu govore Barić i sur. (1997). Iznimke su npr. imenica *momče* koja označava muško biće, ali se s njom pridjevska riječ slaže kao s imenicom srednjeg roda te imenica *djevojče* koja označava žensko biće, ali se također i s njom pridjevska riječ slaže kao da je srednji rod. Imenice koje ne označavaju ni muško ni žensko biće su stvari ili bića kod kojih se ne zna spol ili je nevažan, imaju rod ovisno o obliku, odnosno završetku riječi.

„Imenice koje završavaju na suglasnik muškog su roda (osim manjeg broja takvih imenica koje su ženskog roda); imenice koje završavaju na –a ženskog su roda, osim onih koje znače muškarca; imenice na –o i na –e srednjeg su roda, osim vlastitih muških imena (Marko, Mile) i imenice odmila (hipokoristika), koje su emocionalno obojene (ujo, medo, braco i sl.)“ (Barić i sur., 1997, str. 101)

4.2. Broj

Broj je morfološka kategorija na temelju koje razlikujemo jedninu (jd.) i množinu (mn.). Jednina je jedan primjerak onoga što imenica znači, za razliku od množine koja je više primjeraka onoga što imenica znači.

Prema Babić i sur. (2007) razlikuju se jednina, množina i dvojina. Oni navode da jednina ne mora uvijek biti jedna jedinka jer u hrvatskom jeziku i zbirne imenice označavaju jedninu. Množinu objašnjavaju kao imenice koje nemaju određeni broj, ali označavaju veći broj predmeta, a dvojину ili malinu kao imenice koje se oblikom ne razlikuju od genitiva jednine u muškom i srednjem rodu (npr. *dva stolca*) ili nominativa množine u ženskom rodu (npr. *dvije prijateljice*). „Od jednine i množine dvojina se razlikuje po tom što dolazi samo uz brojeve *dva, dvije, oba, obje, tri i četiri*.“ (Babić i sur., 2007, str. 304)

U hrvatskom jeziku postoje imenice koje imaju samo jedninu i nazivaju se singularia tantum (npr. *djeca*) i one koje se imaju samo množinu iako znače samo jednu stvar i takve se imenice nazivaju pluralia tantum (npr. *škare*).

4.3. Padež

Barić i sur. (1997) navode da je „riječ padež u vezi s osnovom glagola ‘padati’ i da je nastala prevođenjem latinske riječi *casus*, što znači ‘padanje’.“ (Barić i sur., 1997, str. 102)

Zašto se padež naziva padež u gramatici opisuju Barić i sur. (1997). Gramatičari su tako nazvali te oblike jer su ih asocijali na padanje imena iz jednog oblika u drugi. Gotovo na isti način je tvoren i naziv za zamjenu jednog oblika drugim. Ta pojava se naziva deklinacija, a latinski ‘*declinare*’ znači udaljivati se. Taj prijevod gramatičare je asocijirao na udaljavanje od osnovnog, početnog oblika. Latinski se naziv u hrvatskom prevodio kao *sklonidba* ili *sklanjanje*.

Padež je morfološka kategorija koja izriče vezu onoga što određena riječ znači prema sadržaju rečenice, a ta veza se izriče padežnim nastavkom i naglaskom. Padeži su oblici riječi koji ovise o njihovoj službi i odnosu prema drugim riječima u rečenici. Po padežima se sklanjaju sve imenske riječi, tj. imenice, pridjevi, zamjenice te brojevi u jednini i množini.

Hrvatski je jezik tradicionalno opisan kao jezik sa sedam padeža: nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, lokativ te instrumental.

Zrinka Kolaković (2007) u svome radu govori o zastupljenosti padeža u tekstovima hrvatskog jezika. Tradicionalno padeži se navode tim redosljedom (nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, lokativ i instrumental), iako se uvođenjem Hnosa u udžbenicima osnovne škole nailazi na izmijenjen poredak. Smatra se da je bolji redosljed da odmah iza nominativa slijedi akuzativ, zatim se nastavlja uobičajenim redosljedom dalje, s malom izmjenom da se vokativ nabraja kao posljednji padež. Novi poredak padeža je stavljen u udžbenike iz razloga jer se na taj način grupiraju padeži koji imaju isti oblik (iscrpnije o tome govori Jelaska (2006)). Ovu izmjenu također i uspoređuje s učenjem formalnih i rukopisnih slova u prvom razredu osnovne škole, koja se također ne uče abecednim redom, već od jednostavnijih prema težim slovima.

Gledajući odnos prema ostalim riječima u rečenici padeži mogu nezavisni i zavisni (kosi). Nezavisni padeži u hrvatskom jeziku su nominativ i vokativ jer oni služe za imenovanje. Nominativ se najčešće koristi prilikom opisivanja i pripovijedanja, a vokativ u izravnom obraćanju nekome. Zavisni padeži su svi ostali (genitiv, dativ, akuzativ, lokativ i instrumental). Barić i sur. (1997) navode da se „njima izriče povezanost onoga što znači njihova osnova s drugim riječima u rečenici“ (Barić i sur., 1997, str. 102).

Barić i sur. (1997) navode da je upravo ta povezanost bitna i da veza s drugim riječima može biti dvojaka odnosno može biti unutrašnja, tijesna, uzročna, prijeko potrebna za razumijevanje rečenice, a može biti i vanjska, slobodna, kada se daju naknadne informacije ili popratne okolnosti koje nisu nužno potrebne za

razumijevanje te iste rečenice. Najčešće unutrašnju, uzročnu vezu izriču akuzativ i genitiv. Akuzativ daje cjelovitost rečenici, pokazuje ono što određenom radnjom nastaje, nestaje ili se mijenja. On trpi radnju, dok genitiv koji ima najširu službu prikazuje djelomičnost, pripadnost, udaljšavanje i priblijšavanje. Dok unutrašnju, uzročnu vezu izriču akuzativ i genitiv, dativ, instrumental i lokativ izriču vanjsku vezu tj. daju dodatne podatke. Oni mogu biti dinamični i statični. Dinamične podatke daju dativ koji označava usmjerenost, čemu je što namijenjeno ili čemu teži i instrumental koji označava popratne okolnosti zbivanja, sredstvo kojim se što čini, srodstvo ili vrijeme u kojem se određena radnja događa. Statičke podatke daje isključivo lokativ koji označava mirovanje u mjestu i vremenu.

O zastupljenosti padeža u različitim tekstovima pisalo je i istraživalo mnogo stručnjaka. U nastavku rada slijedi usporedba rezultata dvaju istraživanja, Kolaković (2007) i Bašić, Jelaska (2009). U oba su rada analizirani tekstovi hrvatskoga jezika s obzirom na frekvenciju pojedinih padežnih oblika.

Kolaković (2007) navodi da su se padeži razvrstali u tri skupine. Prvu skupinu čini nominativ kao najzastupljeniji padež, drugu skupinu čine akuzativ, genitiv i dativ, a treću preostala tri padeža od kojih je lokativ na petom, instrumental na šestom te vokativ na sedmom mjestu prema zastupljenosti. Autorica navodi poredak padeža prema zastupljenosti u tekstovima, NAGDLIV. Prema Bašić, Jelaska (2009) zastupljenost je drugačija. Kao nazastupljeniji padež također navode nominativ. On je imao najveći postotak u svim tekstovima, osim u znanstvenom članku, gdje je genitiv bio najzastupljeniji. Razlika se pojavljuje na drugom mjestu jer slijedi genitiv, a tek iza njega akuzativ koji se najviše upotrebljavao u usmenom izlaganju, pisanoj raspravi i proznom književnom tekstu. S malo manjim postotkom zastupljenosti slijedi lokativ. Razlika između instrumentala i dativa je mala, s prednošću instrumentala. Iznenadujuće je što se vokativ ne koristi u ni jednom odabranom tekstu, ali razlog tome navode sadržaj kod pisanih tekstova, a veću skupinu ljudi kod usmenog dijela istraživanja. Na kraju, poredak koji se navodi ovim istraživanjem je NGALID, bez vokativa.

Tablica 1. Poredak padeža prema zastupljenosti u tekstovima

Kolaković (2007)	N	A	G	D	L	I	V
Bašić, Jelaska (2009)	N	G	A	L	I	D	

Usvajanje morfologije kao i samog jezika odvija se postupno. Na koji način se usvaja i kada to razdoblje započinje, bit će navedeno u sljedećem poglavlju.

5. USVAJANJE JEZIKA I MORFOLOGIJE U MATERINSKOM JEZIKU

Postoji nekoliko teorijskih pristupa koji proučavaju usvajanje jezika kod djece. S jedne strane su to nativisti koji prema Kuvač, Cvikić (2003) smatraju da govor koji djeca čuju u svojoj okolini nije dobra podloga za usvajanje gramatike i zbog toga tvrde da je gramatika urođena. S druge strane, empiristi zastupaju stav da se jedino iskustvom može doći do određene spoznaje. Smatraju da se do znanja dolazi postupnim opažanjem okoline. Za što bolje usvajanje gramatike kod djece uvelike ovise značajke govora usmjerenog djetetu koje navode Kuvač, Cvikić (2003), a to su: česta ponavljanja i proširivanja dječjih iskaza, prozodijske posebnosti, govor usmjeren ovdje i sada koji olakšava razumijevanje te uporaba gesta i mimike koje dodatno sužavaju jezični kontekst. Pojam psiholingvistika koji je vezan za procese jezičnog usvajanja, prema Kuvač Kraljević (2015) počeo se upotrebljavati sredinom 20. stoljeća. Iako navodi taj podatak, smatra da je Charles Darwin postavio prve temelje psiholingvističkog promišljanja, opisujući komunikacijski razvoj svog djeteta.

Kuvač Kraljević (2015) navodi da je jezični razvoj proces koji je jednak kao spoznajni, emocionalni ili socijalni razvoj. To znači da je određen prepoznatljivim miljokazama ili razvojnim obrascima koji se pojavljuju u očekivanim razdobljima.

Iako je taj proces određen različitim obrascima, prema Kuvač Kraljević (2015) on je individualan, odnosno ne usvajaju ga sva djeca istom brzinom i na isti način. Smatra da

on započinje i prije djetetova rođenja jer fetusu godi ljudski glas, posebno majčin kojeg on čuje i sluša. Navodi da taj proces nema kraja, da traje cijelog života.

Autori Matovac i Tanacković Faletar (2009) u svome radu navode tijek razvoja jezika prema Tomasellu koji slijedi u nastavku:

Tablica 2. Tijek razvoja jezika prema Tomasello (2006) u Matovac i Tanacković Faletar (2009)

naziv razdoblja	dob djeteta	odlike razdoblja
holofraze	oko 14 mjeseci	dijete se koristi jednim lingvističkim simbolom (često specifične intonacije) kako bi komuniciralo svoje namjere o određenoj iskustvenoj sceni; ne postoji obilježavanje sintaktičkih funkcija
višerječne kombinacije	oko 18 mjeseci	dijete se koristi većim brojem riječi kako bi izrazilo svoju komunikacijsku nakanu razdjeljujući iskustvenu scenu u najmanje dvije sastavnice; ne postoji obilježavanje sintaktičkih funkcija
konstrukcije vezane uz određene elemente	18 do 20 mjeseci	dijete se koristi sintaktičkim obilježavanjem kao što je red riječi ili morfološkim oznakama kako bi eksplicitno naglasilo pojedine sudionike u sceni, ali sintaktičko obilježavanje specifično je za svaku pojedinačnu konstrukciju
apstraktne konstrukcije	individualno	dijete izražava svoju komunikacijsku namjeru izrazima koji nalikuju na relativno apstraktne konstrukcije slične govoru odraslih; sintaktičko obilježavanje rečeničnih članova nije više vezano uz znanje pojedinačnih riječi, već je dijete sposobno na osnovi apstraktnoga znanja pripisati određene sintaktičke uloge

Za razliku od njih, Kuvač Kraljević (2015) tijek razvoja jezika dijeli na dva dijela od kojih je prvi *predjezično ili predekspresivno razdoblje* u kojemu dijete razumije jezik i drugi dio *jezično ili ekspresivno razdoblje* u kojemu dijete osim što razumije i proizvodi jezik. Ukratko će biti opisana oba razdoblja radi usporedbe s navedenom Tablicom 2. Prvo razdoblje traje od djetetova rođenja do prve godine života (12

mjeseci) u kojem dijete komunicira s okolinom, ali ne proizvodi jezične strukture. Iako dijete nije spremno izgovoriti ni jednu riječ, ono ovladava drugim aktivnostima i vještinama. Ključna obilježja unutar prvih šest mjeseci predjezičnog razvoja navode Sharp i Hillenbrand (2008) prema Kuvač Kraljević (2015): nakon trećeg dana dijete razlikuje govor od drugih zvukova, nakon mjesec dana razlikuje konsonante (razlikuje *ba* i *da*), između šestog i osmog tjedna dijete počinje gukati, oko šesnaestog tjedna kreće smijanje i vokalna igra, tj. faza širenja koja se javlja između šesnaestog i tridesetog tjedna u kojoj dijete ponavlja glasove koje čuje u svojoj okolini. U drugoj polovici prvog razdoblja, ključno obilježje prema Kuvač Kraljević (2015) je brbljanje koje se ostvaruje kroz tri faze. Između šestog i devetog mjeseca javlja se reduplicirano brbljanje – dijete proizvodi nizove slogova iste glasovne strukture (npr. *ma-ma-ma-ma*), a između osmog i devetog mjeseca slijedi nereduplicirano brbljanje – dijete proizvodi nizove različitih glasova (npr. *ba-ma-do-pa*). Posljednja faza ovog razdoblja je intonacijsko brbljanje ili žargon u kojoj dijete također proizvodi nizove različitih glasova, ali koji su duži i bogatiji glasovnom raznolikošću i intonacijom. U drugo razdoblje usvajanja jezika, odnosno u jezično ili ekspresivno razdoblje, prema Kuvač Kraljević (2015) dijete ulazi između desetog i četrnaestog mjeseca, tj. onda kada proizvede prvu riječ. Ta riječ ima višestruko značenje tj. dijete ju koristi kada je gladno, žedno, ima želju da ga majka podigne i slično te se iz tog razloga naziva *holofraza*. U toj fazi dijete usvaja inzimno sporo riječi, oko devet riječi mjesečno. U osmanaestom mjesecu, kada dijete do tada u svom vokabularu ima pohranjeno do pedeset riječi tada dolazi do sljedeće faze, leksičkog brzaca. Nakon te faze, dijete prvi put ima značajno bogat rječnik te mu to pruža veće mogućnosti u ovladavanju ostalim jezičnim sastavnicama i njihovim pravilima, ponajprije s morfologijom i sintaksom. Tada se javlja faza dvočlanih iskaza, od dvadesetog do dvadeset i četvrtog mjeseca, odnosno povezivanja riječi u sintagme. U ovoj fazi očekuje se najviše pogrešaka koje dijete s godinama smanji. Za razdoblje između treće i četvrte godine, koje je ujedno i posljednje razdoblje ranog jezičnog usvajanja, Kuvač Kraljević (2015) smatra da bi u njemu već trebala biti usvojena osnova materinskog jezika. Dijete bi tada trebala imati usvojen određen broj riječi na kojima će primjenjivati morfološka pravila i koje će slagati u sve složenije sintaktičke strukture.

Prema Kuvač, Cvikić (2003), za usvajanje znanja u području morfologije, djeca za jedan leksem moraju usvojiti više morfema. Bošnjak Botica (2016) navodi da je usvajanje imenske morfologije složen proces jer djeca prvo moraju analizirati strukturu riječi kako bi vidjeli od čega je sastavljena. Nakon toga, njihov zadatak je odrediti što je osnova unutar te riječi i pridodati značenje istome. Kada su napravili sve te korake, tek onda mogu stvarati nove kombinacije i oblike.

Djeca najprije usvajaju riječi koje se koriste u njihovoj okolini. S vremenom, kada ih usvoje, počinju ih upotrebljavati u padežnim oblicima. Problem se pojavljuje kada djeca iz svoje okoline čuju riječ koja ima jednak nastavak kao ona koju znaju od prije upotrebljavati u padežnom obliku. Oni bi ih trebali automatski deklinirati prema već naučenom i poznatom, a nije tako. Na primjer, riječ *majka* – *majci* djeca uglavnom znaju deklinirati, dok riječ *dlaka* – *dlaci* koju bi trebali deklinirati prema istoj osnovi, ne znaju.

Usvajanje padeža u hrvatskom jeziku složen je proces zato što padeži za sobom povlače i rod i broj i samim time nastaje puno više oblika jedne riječi o čemu govori Bošnjak Botica (2016).

Kovačević, Palmović, Hržica (2006) navode da je redoslijed usvajanja padeža kod djece sljedeći: nominativ – vokativ – akuzativ – genitiv – dativ – lokativ – instrumental. Autori su proveli istraživanje troje djece i utvrdili su da su djeca akuzativ koji se usvaja među prvim padežima usvojila s 1,5 godinom, a instrumental koji se usvaja među zadnjima u dobi od 1,7 do 1,11 godina. Autori zaključuju da u čestoti pojavljivanja padeža kod djece u odnosu na pojavnost padeža u pisanim i govorenim tekstovima hrvatskoga jezika, nema razlike.

Djeca najprije usvoje nominativ, kao kanonski oblik svake imeničke riječi jer se učeći nove riječi, riječi navode u nominativu kao temeljnom obliku. Uz nominativ, kao drugi najučestaliji padež prema zastupljenosti u tekstovima hrvatskoga jezika, pojavljuje se akuzativ što je istražila Kolaković (2007). Usporedimo li redoslijed ovladanosti padežima u hrvatskom jeziku do kojeg su došli Kovačević, Palmović, Hržica (2006)

vidjet ćemo da je usporediv sa redoslijedom pojavnosti u tekstovima koje je navela Kolaković (2007).

Rezultati navedenih istraživanja donose podatke o početnom usvajanju morfologije. S obzirom na složenost ovladavanja morfologijom u hrvatskome jeziku nedostaju podatci o kasnijem tijeku usvajanja morfologije. Kuvač i Cvikić (2003) zaključuju da djeca u 6. godini još uvijek nisu u potpunosti usvojila morfologiju te se postavlja pitanje kada taj razvoj završava.

S obzirom na navedeno, u nastavku će se pokazati rezultati istraživanja koje se bavilo usvajanjem morfologije kod učenika nižih razreda osnovne škole.

6. ISTRAŽIVANJE

6.1. Cilj i problem istraživanja

Cilj je istraživanja utvrditi usvojenost gramatičkih oblika rjeđih imenica hrvatskog jezika kod učenika nižih razreda osnovne škole.

Ispitivanje se provodilo u dva oblika: pismeno i usmeno. U pismenom dijelu učenici su morali prepisati slikopriču tako da umjesto slike napišu odgovarajuću imenicu u njezinom točnom obliku, odnosno poštujući morfološku normu. U usmenom dijelu su učenici na Power Point prezentaciji imali slike te su pomoću slikovnog poticaja odgovarali na postavljena pitanja, također poštujući morfološku normu hrvatskoga jezika.

Problem istraživanja bio je utvrditi kako učenici dekliniraju riječi koje su im bliske i učestale, za razliku od riječi koje rjeđe koriste. Na taj način će se dobiti uvid u povezanost gramatičkog i leksičkog znanja djece, kao i ovladanost morfološkom normom.

Metodički instrumentarij (slikopriča) strukturiran je tako da ne sugerira točne odgovore. Učenici su na temelju prethodnog znanja i vještina rješavali zadatke koji su se od njih tražili.

6.2. Hipoteze

Za provedeno istraživanje postavljene su sljedeće hipoteze:

H 1: Morfološki razvoj djece ne završava do polaska u školu pa će se i kod djece od 7-10 godina pojaviti odstupanje u morfologiji.

H 2: Ovladanost morfološkim oblikom imenice ovisi o poznatosti imenice.

H 3: Ovladanost morfološkim oblikom imenice ovisi o čestoti oblika imenice.

H 4: Ovladanost morfološkim oblikom imenice ovisi o sklonidbenom tipu.

H 5: Akuzativ će usvojiti prije ostalih padeža.

H 6: Više odstupanja će biti u pismenom, nego u usmenom izražavanju.

6.3. Ispitanici

Istraživanje je provedeno u OŠ Retkovec u Zagrebu na prigodnom uzorku. Ispitanici su učenici iz dva prva, dva druga i dva treća razreda osnovne škole. U istraživanju je sudjelovalo 113 učenika od kojih je 44 učenika prvih razreda, 39 učenika drugih razreda te 30 učenika trećih razreda.

6.4. Varijable

Varijable su: čestota imenice, poznatost imenice, dob, vrsta sklonidbe te pismeno i usmeno izražavanje.

6.5. Opis istraživanja

Svaki ispitanik morao je prepisati napisanu slikopriču, ali da umjesto svake slike navedu odgovarajuću imenicu, poštujući morfološku normu. U usmenom dijelu, na Power Point prezentaciji uz slikovni poticaj i postavljeno pitanje morali su dati odgovor, odnosno reći traženu imenicu, također poštujući morfološku normu. Učenici su jedan školski sat prepisivali slikopriču, a nakon toga se ispitivalo usmeno. U oba instrumenta bile su jednako zastupljene riječi s obzirom na iste kriterije (riječi iz lektire/riječi koje nisu u lektiri, poznate/nepoznate, česte/rijetke te riječi u kojima se događaju različite glasovne promjene). Usmene odgovore učenika ispitivač je odmah bilježio u tablicu. Morfološki i sintaktički elementi koji nisu bili vezani za tražene riječi koje su se ispitivale nisu bili korigirani. Istraživanje je provedeno u travnju 2018. godine.

6.6. Opis instrumenta

Najprije su bile analizirane čitanke iz Hrvatskog jezika za prvi, drugi i treći razred osnovne škole iz kojih su izdvojene sve riječi u kojima se događa neka glasovna promjena ili u čijoj je deklinaciji potreban primijeniti dodatna pravila (npr. imaju kratku množinu i slično). Nakon toga isti postupak je proveden sa svim lektirama koje su učenici čitali u ta tri navedena razreda. Izdvajanjem takvih riječi, stvorio se određen korpus riječi, od kojega su odabrane one riječi koje će biti prikazane u nastavku. Te se

riječi u ovom istraživanju smatraju poznatim riječima. Manje poznatim riječima se smatraju nasumično izabrane riječi koje pripadaju istom sklonidbenom uzorku kao i poznate, ali se nisu pojavile u tekstu čitanke ili lektire. Čestota riječi provjerena je u korpusu HRWAC. U korpusu se neće gledati čestota obličnice, nego različnice.

U istraživanju je bilo ispitivano 25 imenica. Imenice s obzirom na ispitivane varijable prikazane su u tablici 3, 4, 5 i 6.

Tablica 3. Riječi iz lektire i koje nisu iz lektire

RIJEČI IZ LEKTIRE (POZNATE)	RIJEČI KOJE NISU IZ LEKTIRE (MANJE POZNATE)
čitanka	pijetao
vilenjak	tele
vrijeme	tjeme
svjetlost	krv
prst	dlaka
njuška	kotao
kost	pjesma
vrabac	gost
krletka	rubac
ljubav	pepeo
majka	kovač
maslačak	
anđeo	

Tablica 4. Visokofrekventni i niskofrekventni oblici riječi

ČESTI OBLICI	RIJETKI OBLICI
vremena	čitanci
svjetlošću	vilenjacima
svjetlosti	njušci
prstiju	vrapca
kostiju	krletci
ljubavlju	krletki
ljubavi	pijetla
psa	teleta
majci	maslačci
krvlju	s anđelom
krvi	na tjemenu
pjesma	dlaci
gostiju	kotlu
pepela	rupca
	s kovačem

Tablica 5. Riječi s obzirom na vrstu glasovne promjene koja se događa tijekom sklonidbe imenica

PISMENO I USMENO IZRAŽAVANJE	
Sibilarizacija	čitanci, vilenjacima, njušci, krletci, majci, dlaci
Kraćenje ije/je/e	vremena
Nepostojano "a"	psa, pjesama
Epentetsko l	ljubavlju, krvlju
Nejednako složena osnova riječi	teleta
Jednačenje po zvučnosti	vrapca, rupca
Vokalizacija	anđelom, pepela
Jotacija i jednačenje po mjestu tvorbe	svjetlošću
Nepostojano "a" i sibilarizacija	maslačci
Vokalizacija i nepostojano "a"	kotlu, pijetla

Tablica 6. Riječi prema padežima

PADEŽI – PISMENO I USMENO IZRAŽAVANJE	
Nominativ mn.	maslačci
Genitiv	vremena, kostiju, pjesama, gostiju, rupca, pepela
Dativ	majci, dlaci
Akuzativ	psa, pijetla, teleta, vrapca
Lokativ	čitanci, vilenjacima, njušci, krletci (krletki), na tjemenu, kotlu
Instrumental	svjetlošću (svjetlosti), prstiju, ljubavlju (ljubavi), s anđelom, krvlju (krvi), s kovačem

7. REZULTATI I RASPRAVA

Dobiveni rezultati obrađeni su kvantitativno pomoću programa Exel. U nastavku slijede rezultati provedenog istraživanja.

7.1. Rezultati s obzirom na dob ispitanika

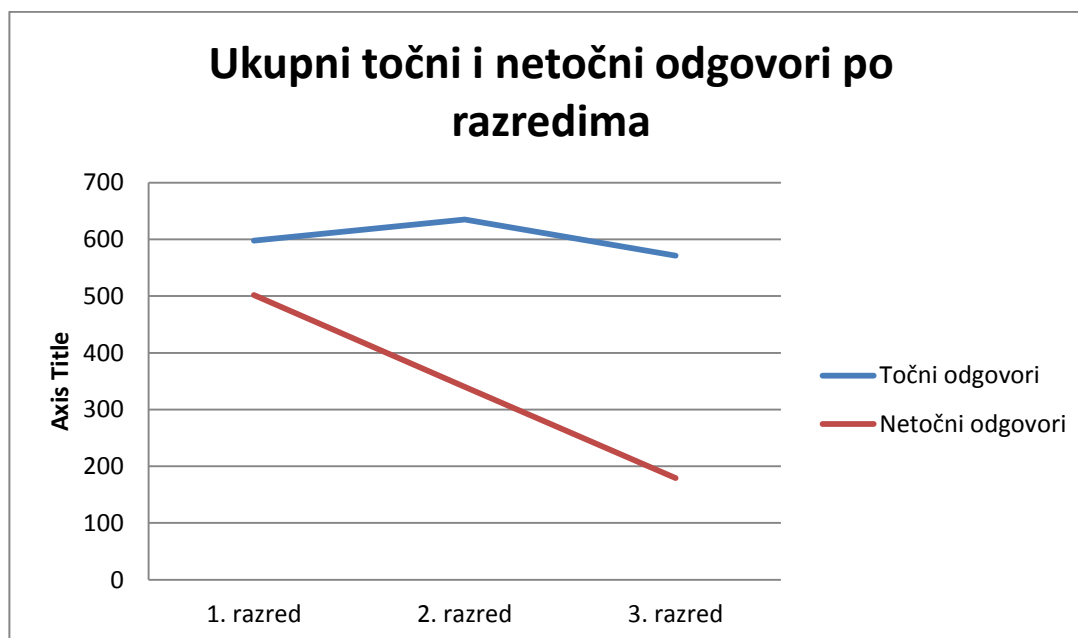
Svaki je učenik trebao proizvesti 14 odgovora u usmenom i 11 odgovora u pismenom izražavanju. U prvom je razredu 44 ispitanika proizvelo 1100 odgovora, u drugom 39 ispitanika 975 odgovora, a u trećem razredu 30 ispitanika 750 odgovora.

Tablica 7. prikazuje broj točnih i netočnih odgovora po razredima.

Tablica 7. Ukupni broj točnih i netočnih odgovora po razredima

	Točni odgovori	Netočni odgovori
1. razred	598	502
2. razred	635	340
3. razred	571	179

Slika 1. Usporedna slika ukupnih točnih i netočnih odgovora po razredima

Iz grafikona je vidljivo da s porastom dobi također i raste broj točnih odgovora. U trećem razredu je manji broj točnih odgovora, ali razlog tome je broj ispitanika, koji je manji nego u prvom i drugom razredu. Prosječan je broj točnih odgovora prikazan u Tablici 8. što pokazuje povećanje broja točnih odgovora s obzirom na dob. Za razliku od točnih, broj netočnih odgovora se smanjuje. Odstupanje za prvi razred je 45,64%, za drugi razred 34,87% i za treći razred odstupanje od standarda je 23,87%. Pravopisno netočno napisane riječi također su smatrane pogrešnim odgovorom.

Tablica 8. Prosječan broj točnih odgovora po razredima

	Točni odgovori	Netočni odgovori
1. razred	13,59	11,4
2. razred	16,28	8,7
3. razred	19	5,9

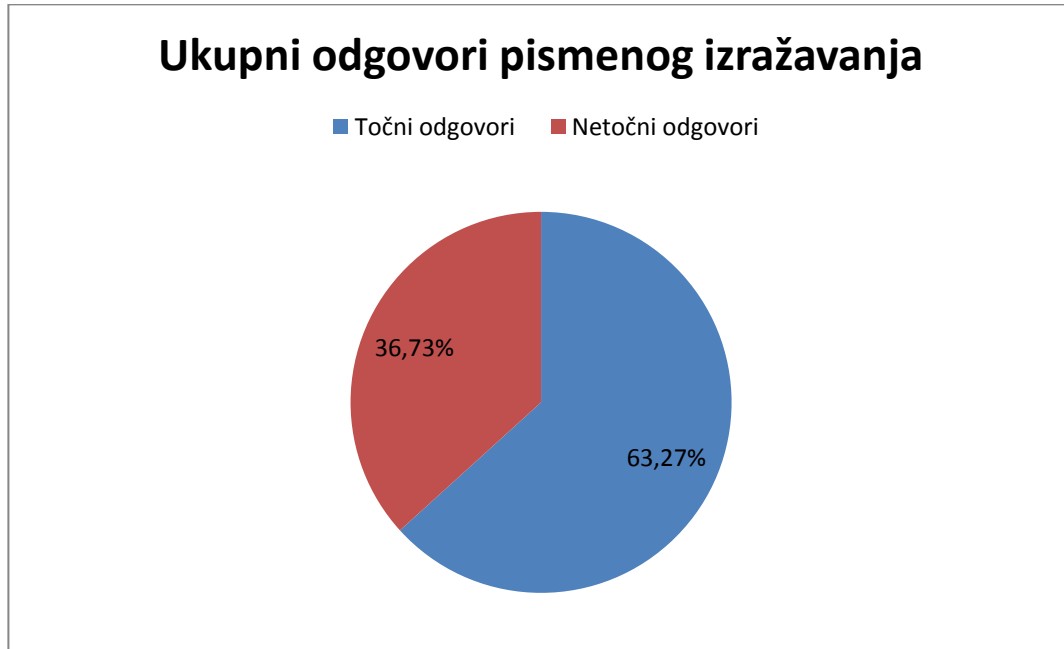
Prema razredima je prikazan opći broj imenica što pokazuje da broj točnih odgovora raste s dobi. (Slika 8.)

Kuvač, Cvikić (2003) navode da morfološki razvoj djece ne završava u 6. godini života, ali postavlja se pitanje kada završava. Iz rezultata je vidljivo da se i kod osnovnoškolske djece pojavljuju pogreške. U trećem razredu, učenici također griješe, ali u puno manjem omjeru nego učenici prvog razreda (što je i logično s obzirom na dob). Navedeni rezultati sukladni su s istraživanjem Kuvač Kraljević (2015) koja navodi da morfološki razvoj traje kroz cijeli život jer pokazuju da morfološki razvoj učenika u trećem razredu i dalje traje, ali nije dokazano kada ono završava. Potrebno bi bilo provesti iscrpnija ciljana istraživanja koja bi obuhvatila i starije ispitanike.

Iz navedenih podataka može se zaključiti da je prva hipoteza, da morfološki razvoj djeteta ne završava polakom u školu, **potvrđena**.

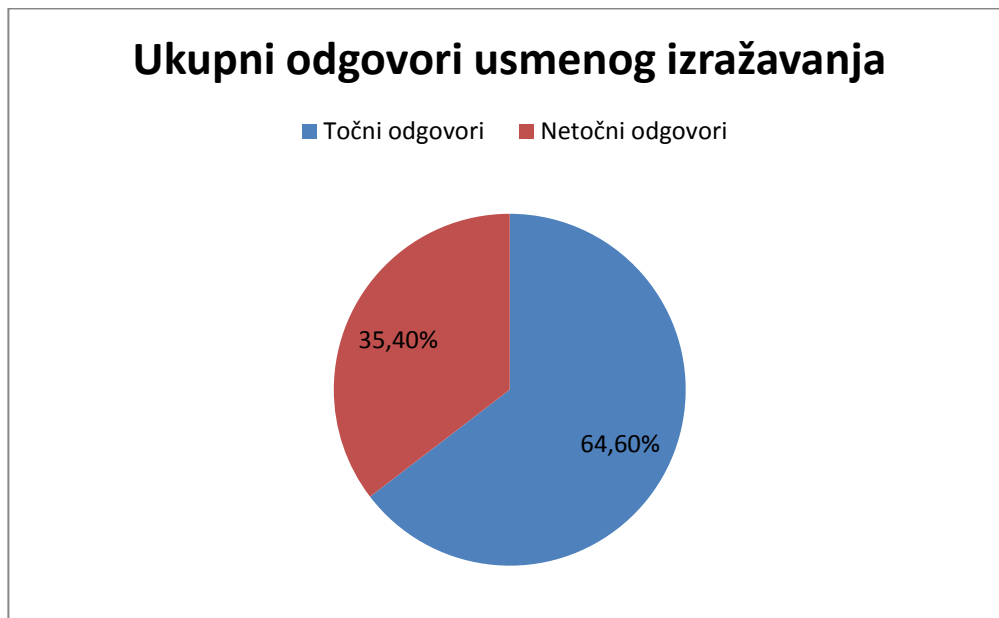
7.2. Rezultati s obzirom na modalitet odgovora (pismeno i usmeno izražavanje)

Slika 2. Omjer točnih i netočnih odgovora svih razreda – pismeno izražavanje

Učenici svih razreda su dali 1582 odgovora u pismenom izražavanju. Od toga je bilo 1001 (63,27%) točan odgovor i 440 (36,73%) netočnih odgovora.

Slika 3. Omjer točnih i netočnih odgovora svih razreda – usmeno izražavanje

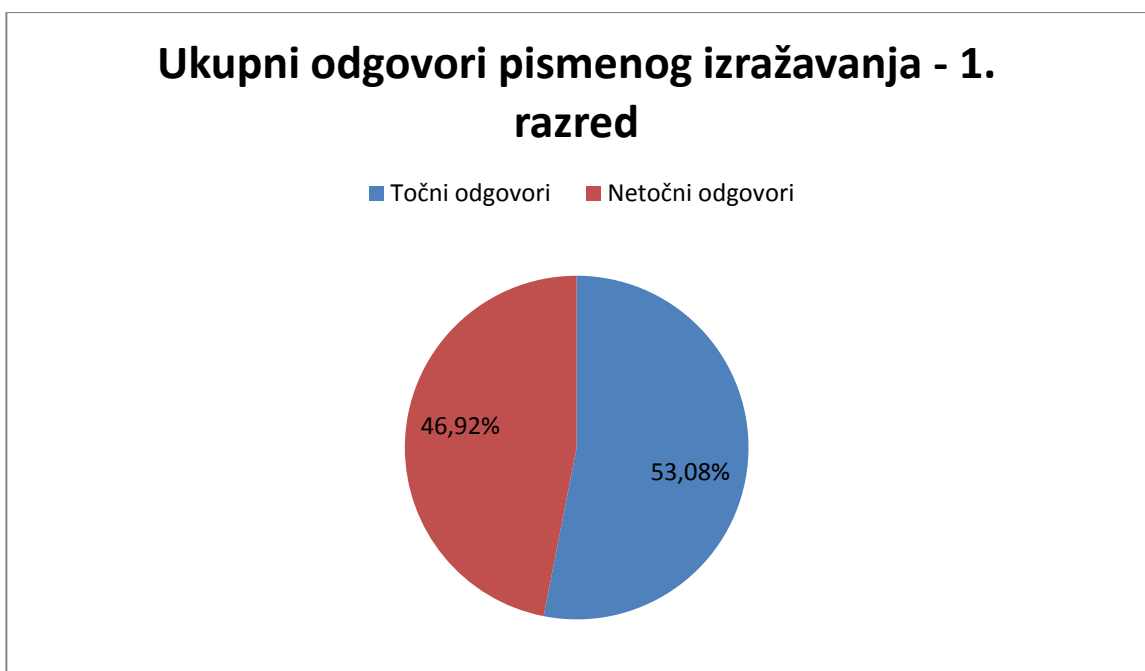

Učenici svih razreda su dali 1243 odgovora u usmenom izražavanju. Od toga je bilo 803 (64,60%) točna odgovora i 440 (35,40%) netočnih odgovora.

Iz navedenih rezultata može se zaključiti da modalitet nije važan jer je razlika između pismenog i usmenog izražavanja neznatna.

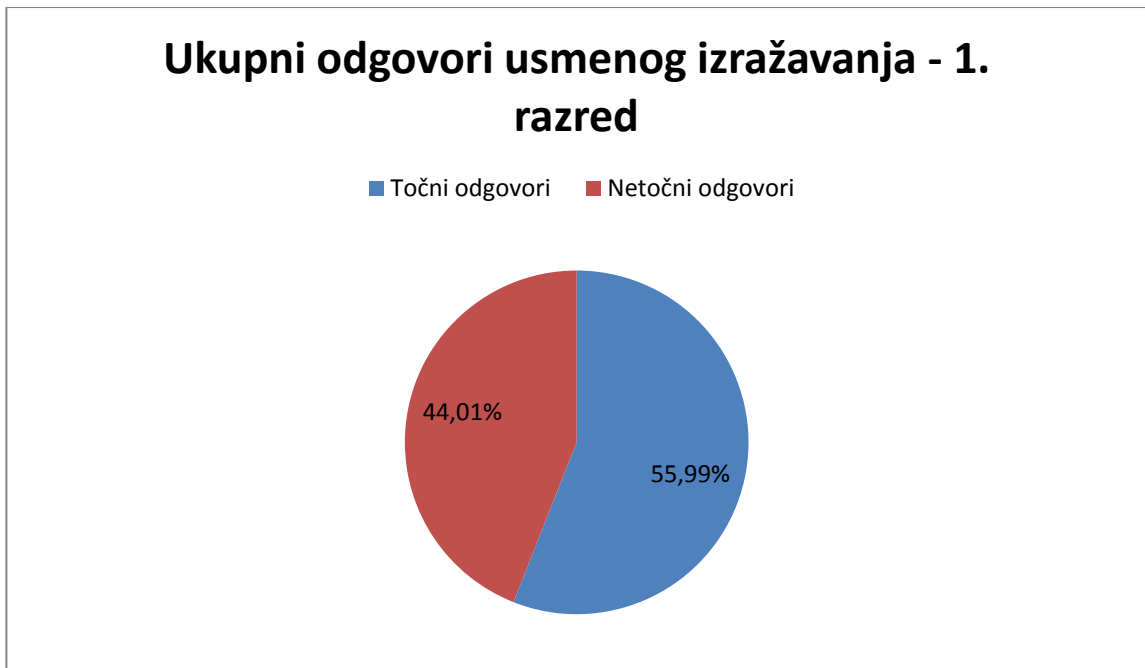
U nastavku će biti prikazani rezultati istraživanja po razredima s obzirom na to je li riječ o usmenom ili pismenom izražavanju.

Slika 4. Omjer točnih i netočnih odgovora pismenog izražavanja – 1. razred

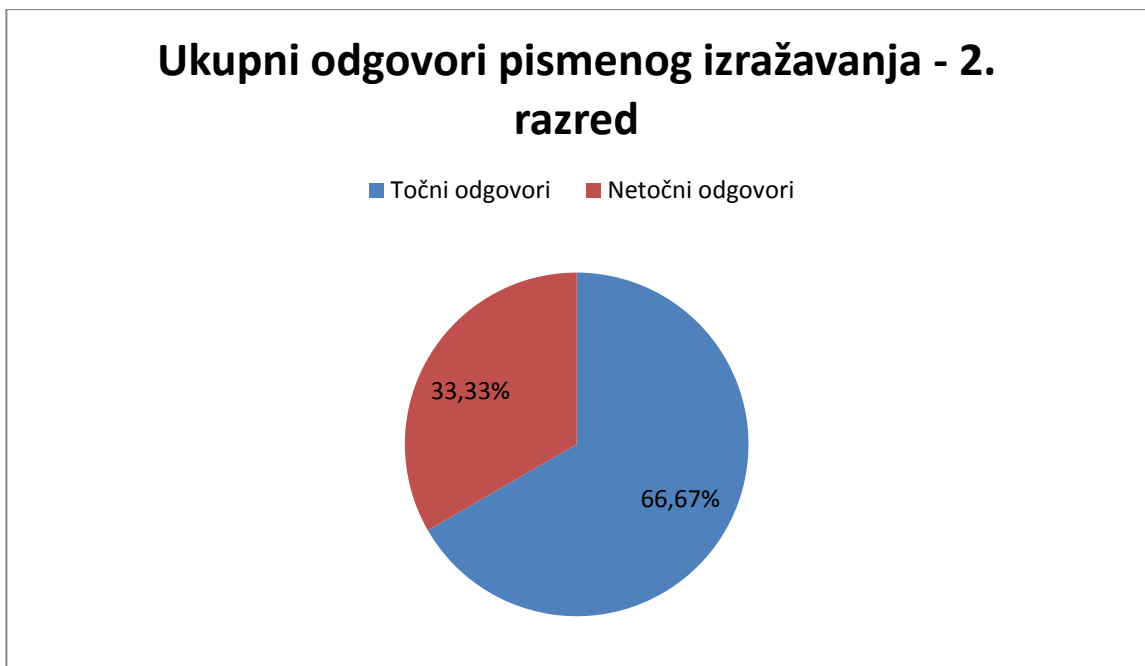
Učenici prvoga razreda u pismenom izražavanju ukupno su dali 616 odgovora. Od toga je bilo 327 (53,08%) točnih odgovora i 289 (46,92%) netočnih odgovora.

Slika 5. Omjer točnih i netočnih odgovora usmenog izražavanja – 1. razred

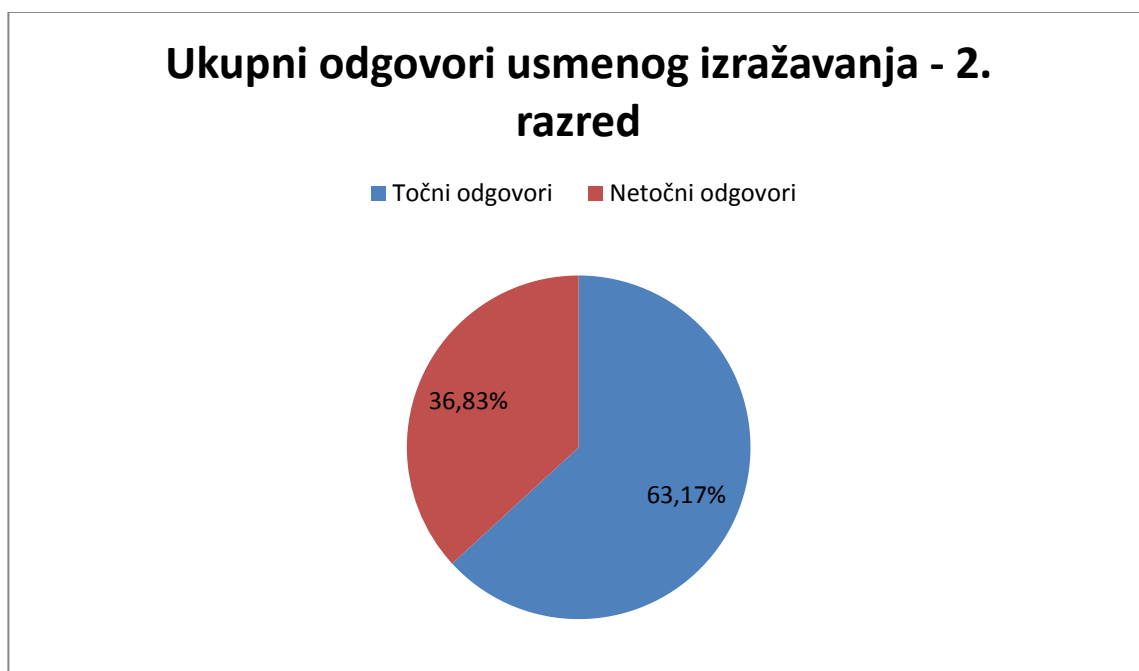
Učenici prvoga razreda ukupno su dali 484 odgovora u usmenom izražavanju. Od toga je bilo 271 (55,99%) točan odgovor i 213 (44,01%) netočnih odgovora.

Slika 6. Omjer točnih i netočnih odgovora pismenog izražavanja – 2. razred

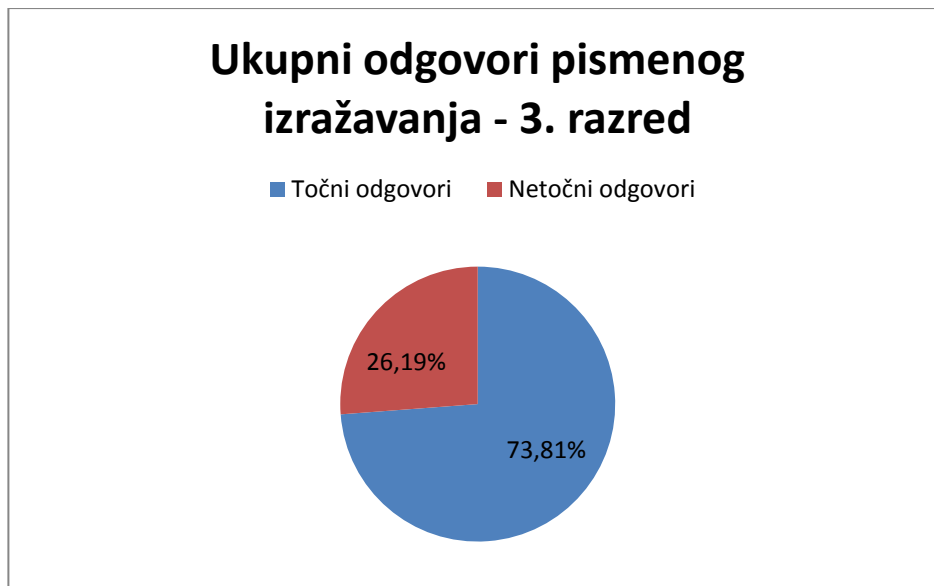
Učenici drugog razreda ukupno su dali 546 odgovora u pismenom izražavanju. Od toga je bilo 364 (66,67%) točna odgovora i 182 (33,33%) netočnih odgovora.

Slika 7. Omjer točnih i netočnih odgovora usmenog izražavanja – 2. razred

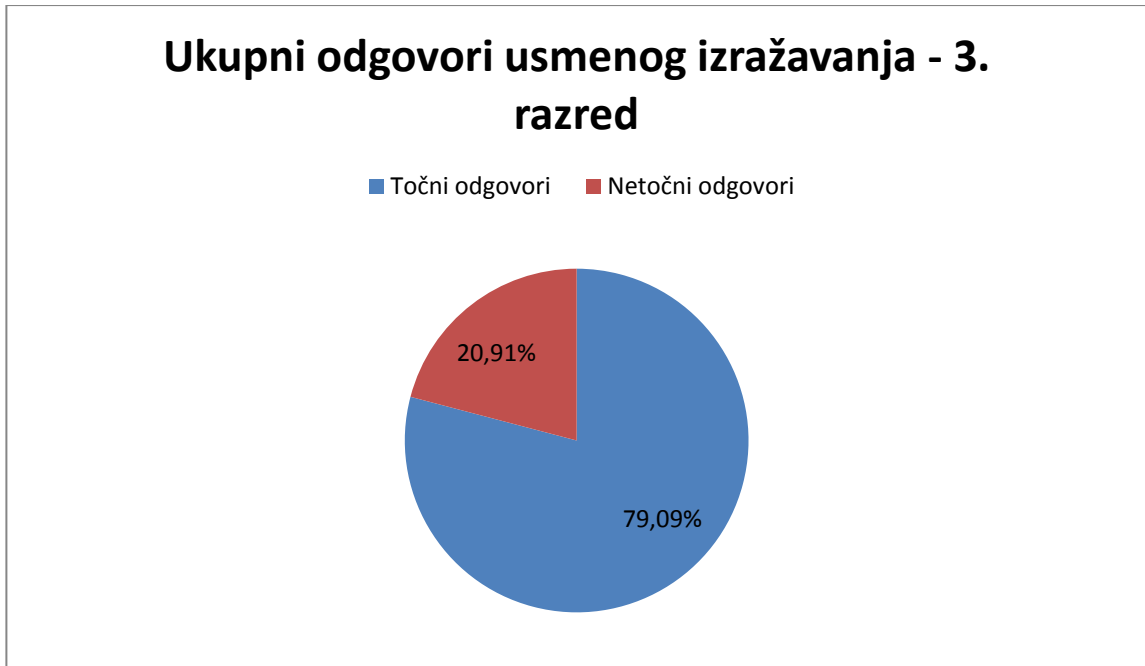
Učenici drugog razreda ukupno su dali 429 odgovora u usmenom izražavanju. Od toga je bilo 271 (63,17%) točna odgovora i 158 (36,83%) netočnih odgovora.

Slika 8. Omjer točnih i netočnih odgovora pismenog izražavanja – 3. razred

Učenici trećeg razreda ukupno su dali 420 odgovora u pismenom izražavanju. Od toga je bilo 310 (73,81%) točnih odgovora i 110 (26,19%) netočnih odgovora.

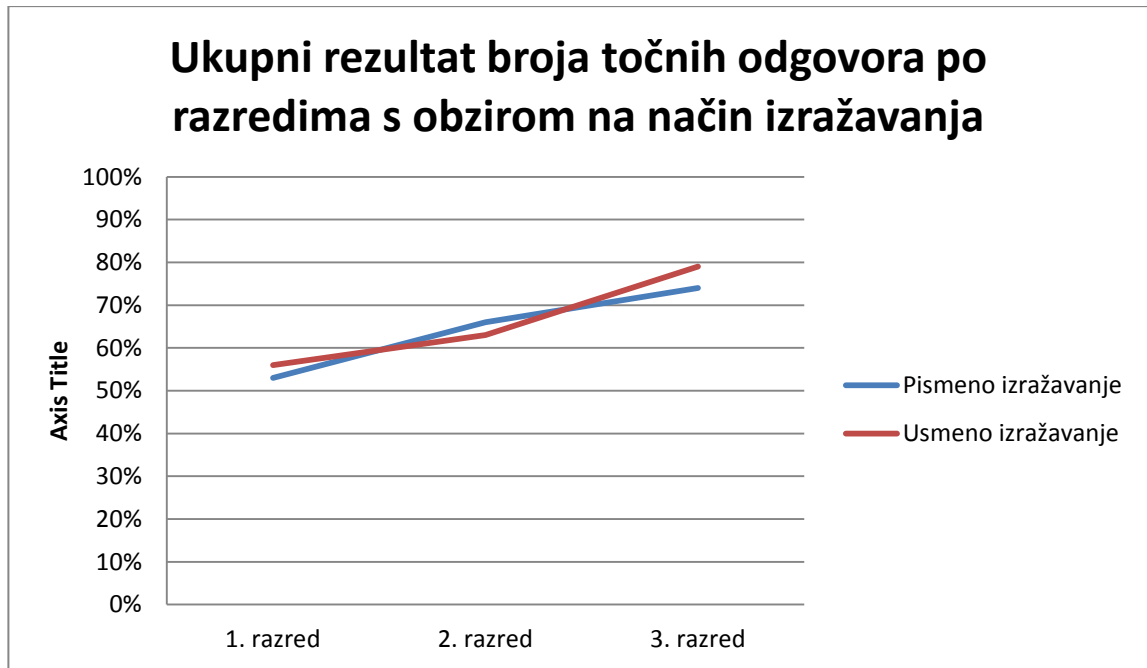
Slika 9. Omjer točnih i netočnih odgovora usmenog izražavanja – 3. razred

Učenici trećeg razreda ukupno su dali 330 odgovora u usmenom izražavanju. Od toga je bilo 261 (79,09%) točan odgovor i 69 (20,91%) netočnih odgovora.

Iz navedenih rezultata, odvojenih po razredima ipak se može zaključiti da je modalitet važan u odnosu na dob.

Slika 10. Ukupni rezultat broja točnih odgovora po razredima s obzirom na način izražavanja

Na Slici 10. prikazan je prosjek točnih odgovora s obzirom na način izražavanja učenika po razredima. Iz grafikona je vidljivo da broj točnih odgovora raste iz razreda u razred, kako u pismenom izražavanju, tako i u usmenom.

Šestom se hipotezom pretpostavilo da će biti više odstupanja u pismenom izražavanju nego u usmenom. Pretpostavka je takva jer su učenicima u usmenom dijelu izražavanja, osim slikovnog poticaja, postavljana i pitanja. Hipoteza je potvrđena, ali razlika je neznatna (manje od 2%). (Slika 2. i 3.) Međutim promotre li se rezultati istraživanja za svaku dob učenika pojedinačno, zanimljivo je da su učenici u prvom i trećem razredu bolji u usmenom izražavanju. S druge strane, kod učenika drugog razreda je obrnuto, bolji su u pismenom izražavanju, nego u usmenom. Rezultati se ne mogu usporediti s dosadašnjim istraživanjima koja uspoređuju usvajanje pisanog i govorenoga jezika jer ih nema.

U nastavku će se prikazati rezultati s obzirom na različita obilježja imenica, neovisno o dobi učenika.

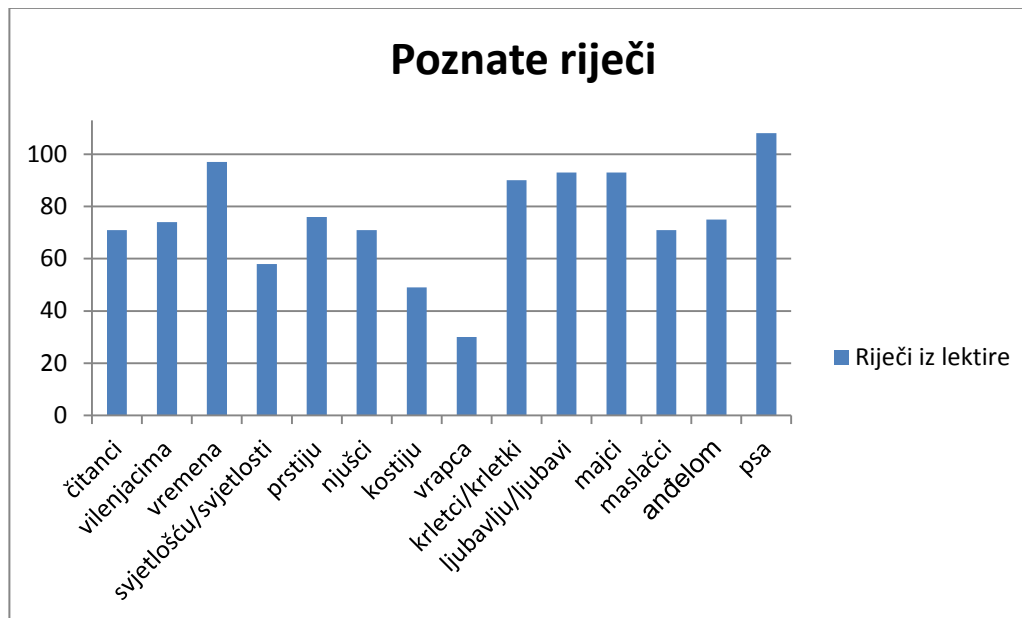
7.3. Rezultati s obzirom na obilježja imenica

Nadalje, bit će prikazani rezultati po poznatosti riječi za svaku riječ posebno. U Tablici 9. izdvojeni su točni odgovori poznatih (riječi koje su iz lektire) i manje poznatih (riječi koje nisu iz lektire) oblika riječi.

Tablica 9. Točni odgovori čestih i rijetkih oblika riječi

RIJEČI IZ LEKTIRE (POZNATE)	RIJEČI KOJE NISU IZ LEKTIRE (MANJE POZNATE)
čitanka (71)	pijetao (32)
vilenjak (74)	tele (81)
vrijeme (97)	tjeme (77)
svjetlost (58)	krv (104)
prst (76)	dlaka (68)
njuška (71)	kotao (48)
kost (49)	pjesma (45)
vrabac (30)	gost (92)
krletka (90)	rubac (44)
ljubav (93)	pepeo (78)
majka (93)	kovač (79)
maslačak (71)	
anđeo (75)	
pas (108)	

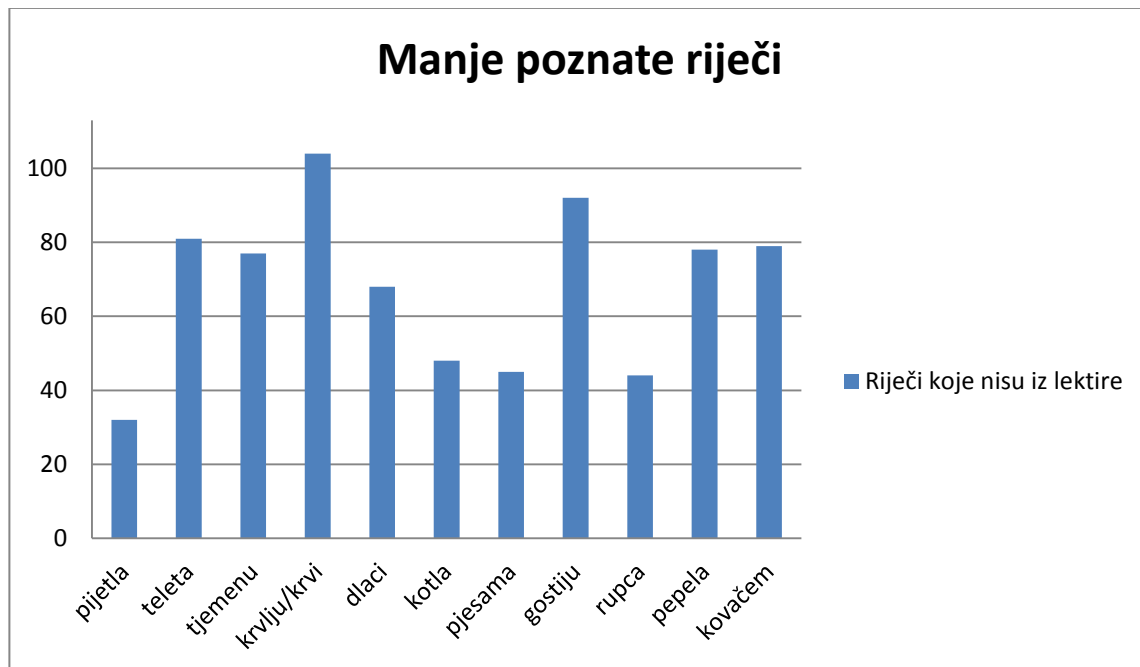
Slika 11. Riječi iz lektire

Na Slici 11. prikazano je koliko je učenika proizvelo točan oblik poznatijih imenica (onih koje su se pojavile u lektiri). Od 113 učenika, imenicu čitanci točno je napisao 71 (62,83%) učenik, vilenjacima 74 (65,49%) učenika, vremena 97 (85,84%), svjetlošću/svjetlosti 58 (51,33%), prstiju 76 (67,26%), njušci 71 (62,83%) učenik, kostiju 49 (43,36%) učenika, vrapca 30 (26,55%), krletci/krletki 90 (79,65%), ljubavlju/ljubavi 93 (82,30%), majci 93 (82,30%), maslačci 71 (62,83%) učenik, anđelom 75 (66,37%) i psa je točno napisalo 108 (95,58%) učenika. Učenici su najuspješnije napisali imenicu psa (95,58%), a najmanje uspješno imenicu vrapca (26,55%).

Učenici su točno napisali 1056 (66,75%) oblika imenica koje su iz lektire.

Slika 12. Riječi koje nisu iz lektire

Na Slici 12. prikazano je koliko je učenika točno napisalo manje poznate, nasumično odabrane imenice, ali jednakoga sklonidbenoga tipa kao i imenice iz lektira. Od 113 učenika, imenicu pijetla točno je napisalo 32 (28,32%) učenika, teleta 81 (71,68%) učenik, tjemenu 77 (68,14%) učenika, krvlju/krvi 104 (92,04%), dlaci 68 (60,18%), kotla 48 (42,48%), pjesama 45 (39,82%), gostiju 92 (81,42%), rupca 44 (38,94%), pepela 78 (69,03%) i kovačem je točno napisalo 79 (69,91%) učenika. Učenici su najuspješnije napisali imenicu krvlju/krvi (92,04%), a najmanje uspješno imenicu pijetla (28,32%).

Učenici su točno napisali 748 (60,18%) oblika imenica koje nisu iz lektire.

Drugom se hipotezom pretpostavilo da će ovladanost morfološkim oblikom imenice ovisiti o poznatosti imenice. U ovom dijelu imenice su podijeljene u dvije skupine – poznate imenice (imenice odabrane iz njihovih lektira) i manje poznate imenice (imenice koje su nasumično odabrane gledajući sklonidbeni tip riječi iz prve skupine). Hipoteza je samo **djelomično potvrđena** jer je razlika između ove dvije skupine jako mala. Ovaj rezultat pokazuje da ovladanost oblikom imenice ne ovisi o poznatosti riječi. Ako se unutar skupine pogleda u pojedinačne imenice, vidljivo je da su prisutne jako velike

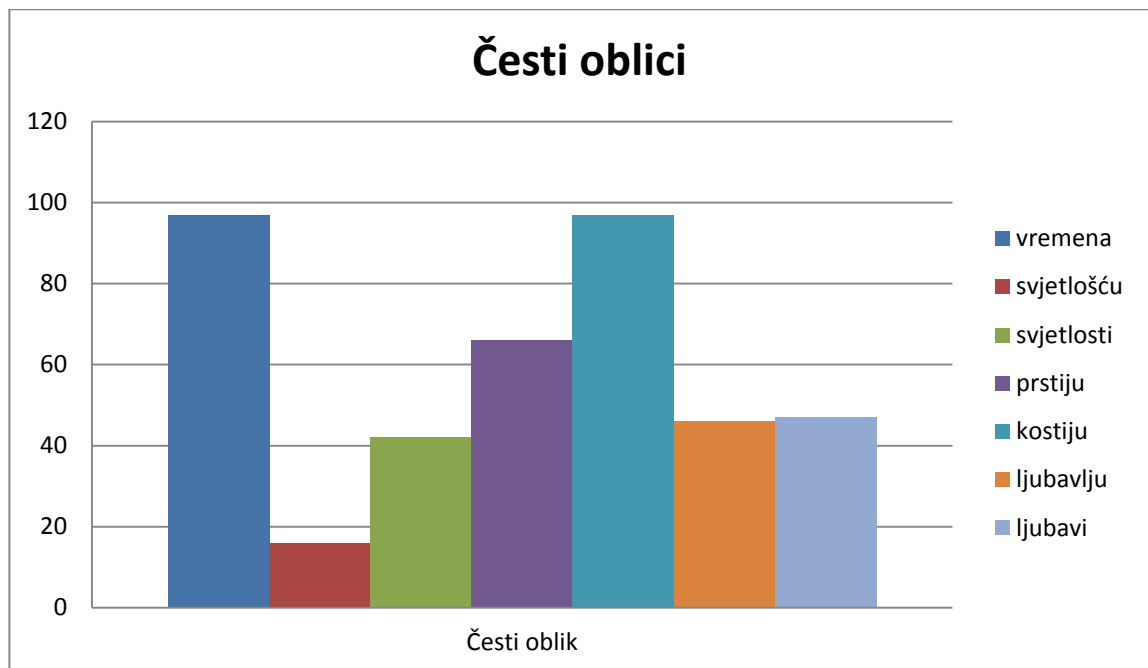
razlike. Postotak riječi koja je najmanje usvojena je oko 30%, a one koja je najviše usvojena 92%.

U nastavku će se prikazati ukupan broj točnih odgovora s obzirom na čestotu oblika imenice.

7.4. Rezultati s obzirom na čestotnost oblika imenice

Slika 13. prikazuje ovladanost sklonidbom imenica s obzirom na čestotnost oblika imenice

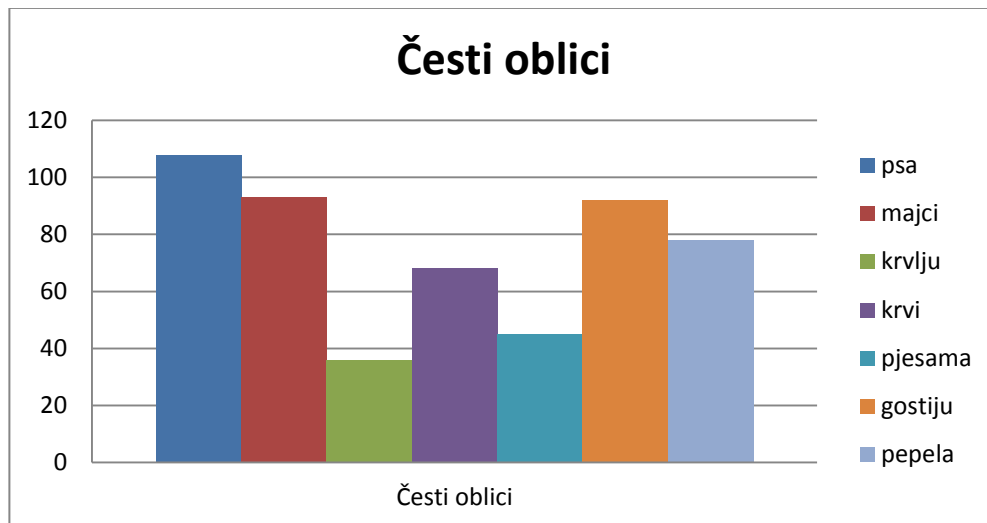
Slika 13a. Česti oblici

Česti i rijetki oblici imenica određeni su kopusom HRWAC. Oblici imenica koji su pojavili manje od 1000 puta u korpusu svrstani su u rijetke oblike, a oblici imenica koji su se pojavili više od 1000 puta svrstane su u česte oblike.

Na Slici 13a. prikazano je koliko je učenika točno napisalo česte oblike imenica. Od 113 učenika, oblik imenice vremena točno je napisalo 97 (85,84%) učenika, svjetlošču 16 (14,16%), svjetlosti 42 (37,17%), prstiju 66 (58,41%), kostiju 97 (85,84%), ljubavlju 46 (40,71%) i ljubavi je točno napisalo 47 (41,59%) učenika.

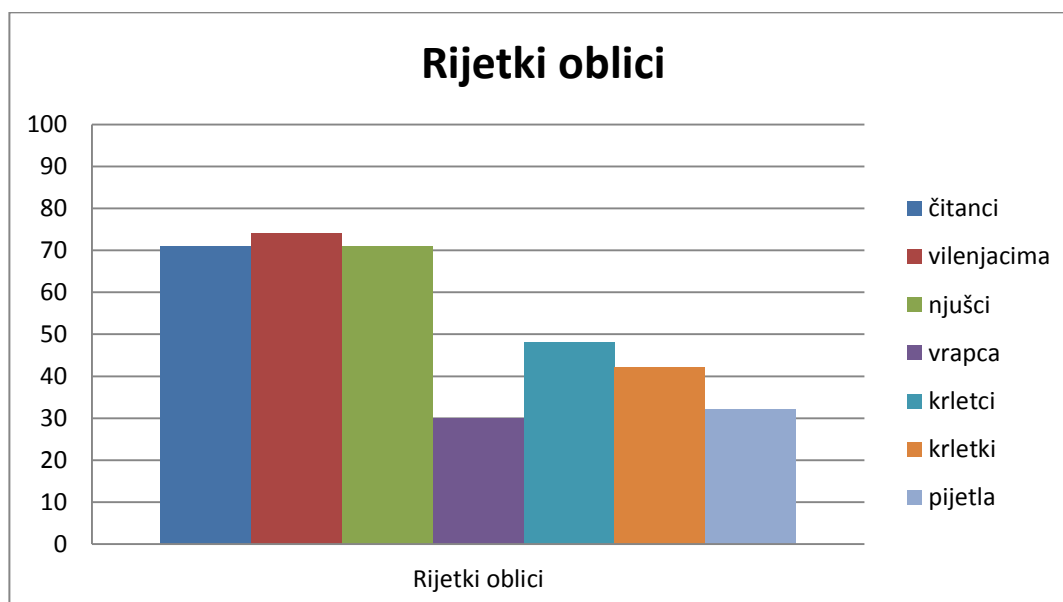
Slika 13b. Česti oblici

Na Slici 13b. prikazano je koliko je učenika točno napisalo česte oblike imenica. Od 113 učenika, oblik imenice psa točno je napisalo 108 (95,58%) učenika, majci 93 (82,30%), krvlju 36 (31,86%), krvi 68 (60,18%), pjesama 45 (39,82%), gostiju 92 (81,42%) i pepela je točno napisalo 78 (69,03%) učenika. Učenici su najuspješnije napisali oblik imenice psa (95,58%), a najmanje uspješno oblik imenice svjetlošću (14,16%).

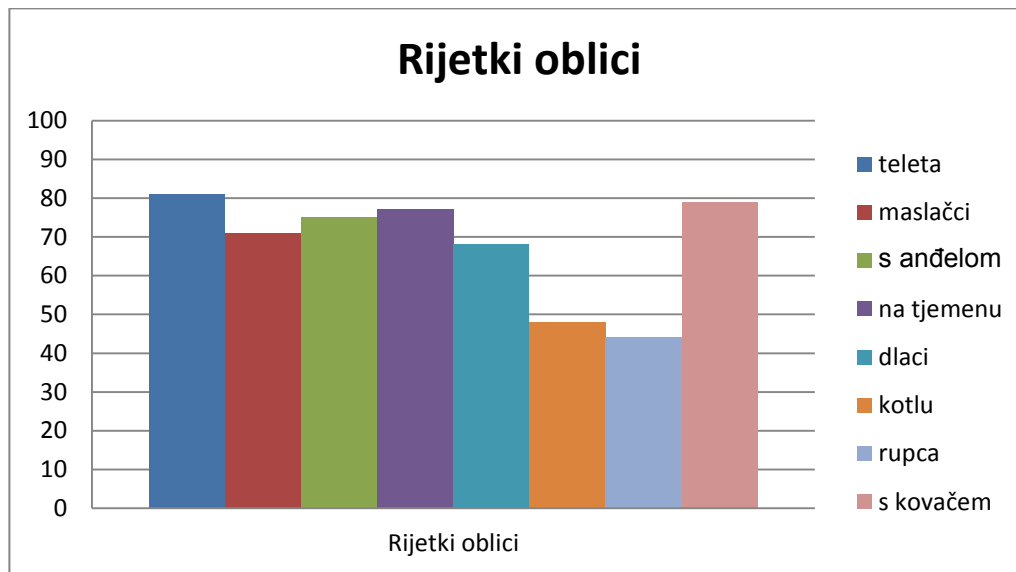
Učenici su točno napisali 931 (58,85%) čestih oblika imenica.

Slika 14a. Rijetki oblici

Na Slici 14a. prikazano je koliko je učenika točno napisalo rijetke oblike imenica. Od 113 učenika, oblik imenice čitanci točno je napisao 71 (62,83%) učenik, vilenjacima 74 (65,49%) učenika, njušci 71 (62,83%) učenik, vrapca 30 (26,55%) učenika, krletci 48 (42,48%), krletki 42 (37,17%) i pijetla je točno napisalo 32 (28,32%) učenika.

Slika 14b. Rijetki oblici

Na Slici 14b. prikazano je koliko je učenika točno napisalo rijetke oblike imenica. Od 113 učenika, oblik imenice teleta točno je napisao 81 (71,68%) učenik, maslačci 71 (62,83%), s anđelom 75 (66,37%) učenika, na tjemenu 77 (68,14%), dlaci 68 (60,18%), kotlu 48 (42,48%), rupca 44 (38,94%) i s kovačem je točno napisalo 79 (69,91%) učenika. Učenici su najuspješnije napisali oblik imenice teleta (71,68%), a najmanje uspješno oblik imenice vrapca (26,55%). Ako pogledamo pojedinačno riječi unutar čestih, ali i rijetkih oblika, vidljivo je da također postoji velika razlika između oblika što se tiče usvojenosti.

Učenici su točno napisali 911 (53,75%) rijetkih oblika imenica.

Trećom hipotezom pretpostavlja se da će ovladanost morfološkim oblikom imenice ovisiti o čestoti oblika imenice. S obzirom na malu razliku možemo smatrati da je hipoteza samo **djelomično potvrđena** te da je potrebno više istraživanja kako bi se

nešto detaljnije prikazalo. Na temelju male razlike između poznatih i manje poznatih riječi može se zaključiti da o usvajanju morfologije ne ovisi ni čestota oblika imenice.

U nastavku će se prikazati ukupan broj točnih odgovora s obzirom na vrstu glasovne promjene koja se događa tijekom sklonidbe imenica.

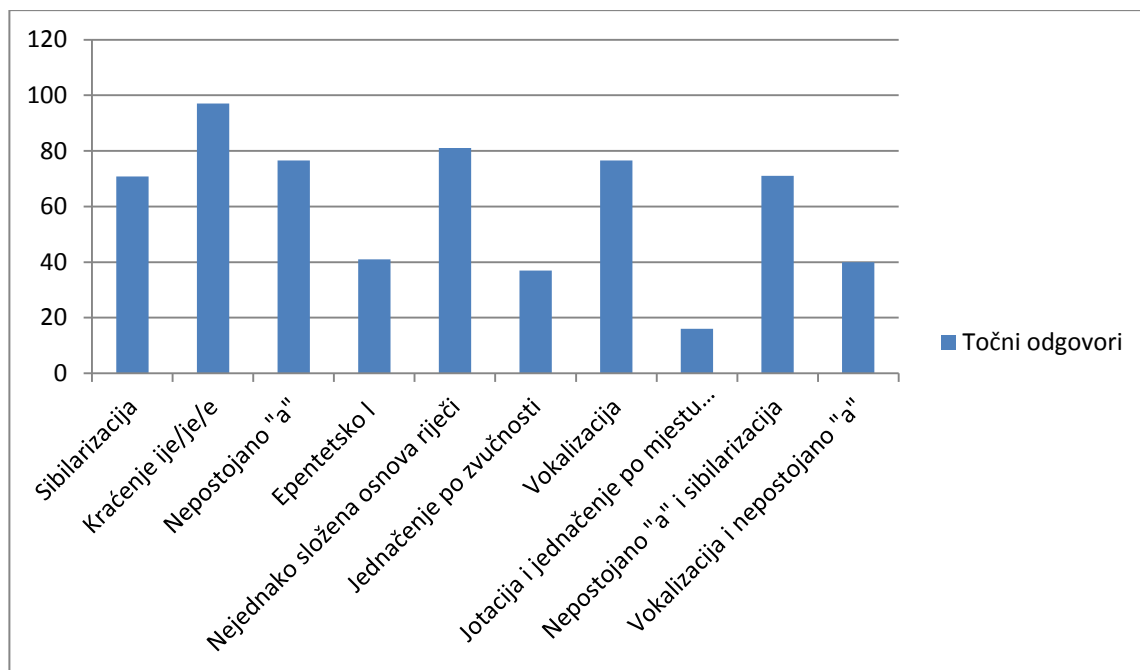
7.5. Rezultati s obzirom na složenost sklonidbenoga tipa

U Tablici 10. prikazan je prosječan broj točnih odgovora s obzirom na vrstu glasovne promjene koja se događa tijekom sklonidbe imenica.

Tablica 10. Prosječan broj točnih odgovora s obzirom na vrstu glasovne promjene koja se događa tijekom sklonidbe imenica

PISMENO I USMENO IZRAŽAVANJE	
Sibilarizacija	čitanci, vilenjacima, njušci, krletci, majci, dlaci = 70,83
Kraćenje ije/je/e	vremena = 97
Nepostojano "a"	psa, pjesama = 76,5
Epentetsko l	ljubavlju, krvlju = 41
Nejednako složena osnova riječi	teleta = 81
Jednačenje po zvučnosti	vrapca, rupca = 37
Vokalizacija	anđelom, pepela = 76,5
Jotacija i jednačenje po mjestu tvorbe	svjetlošću = 16
Nepostojano "a" i sibilarizacija	maslačci = 71
Vokalizacija i nepostojano "a"	kotlu, pijetla = 40

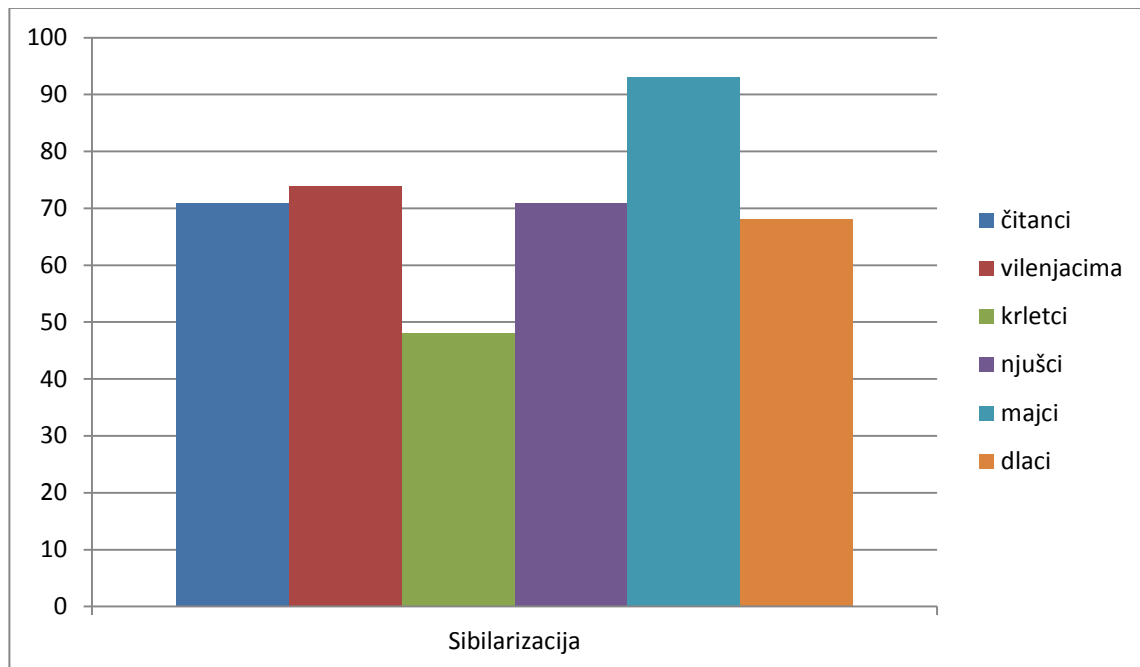
Slika 15. Prosječan broj točnih odgovora s obzirom na vrstu glasovne promjene koja se događa tijekom sklonidbe imenica

Na Slici 15. prikazan je ukupan broj točnih odgovora s obzirom na vrstu glasovne promjene koja se provodi u sklonidbi imenica. U prosjeku je 70,83 (62,68%) učenika točno sklanjalo imenice kod kojih je provedena sibilarizacija, 97 (85,84%) kraćenje ije/je/e, nepostojano "a" 76,5 (67,70%), epentetsko l 41 (36,28%), nejednako složenu osnovu riječi 81 (71,68%), jednačenje po zvučnosti 37 (32,74%), vokalizaciju 76,5 (67,70%), jotaciju i jednačenje po mjestu tvorbe 16 (14,16%), nepostojano "a" i sibilarizacija 71 (62,83%) te je 40 (35,40%) učenika točno sklanjalo imenice kod kojih su provedene vokalizacija i nepostojano "a". Učenici su najuspješnije sklanjali imenice kod kojih je provedeno kraćenje ije/je/e (85,84%), a najmanje uspješno imenice kod kojih su provedene jotacija i jednačenje po mjestu tvorbe (14,16%).

Rezultat je pokazao veliku raznolikost s obzirom na vrstu glasovne promjene. Postavlja se pitanje postoji li razlika u ovladanosti pojedinim imenicama koje pripadaju istom sklonidbenom tipu.

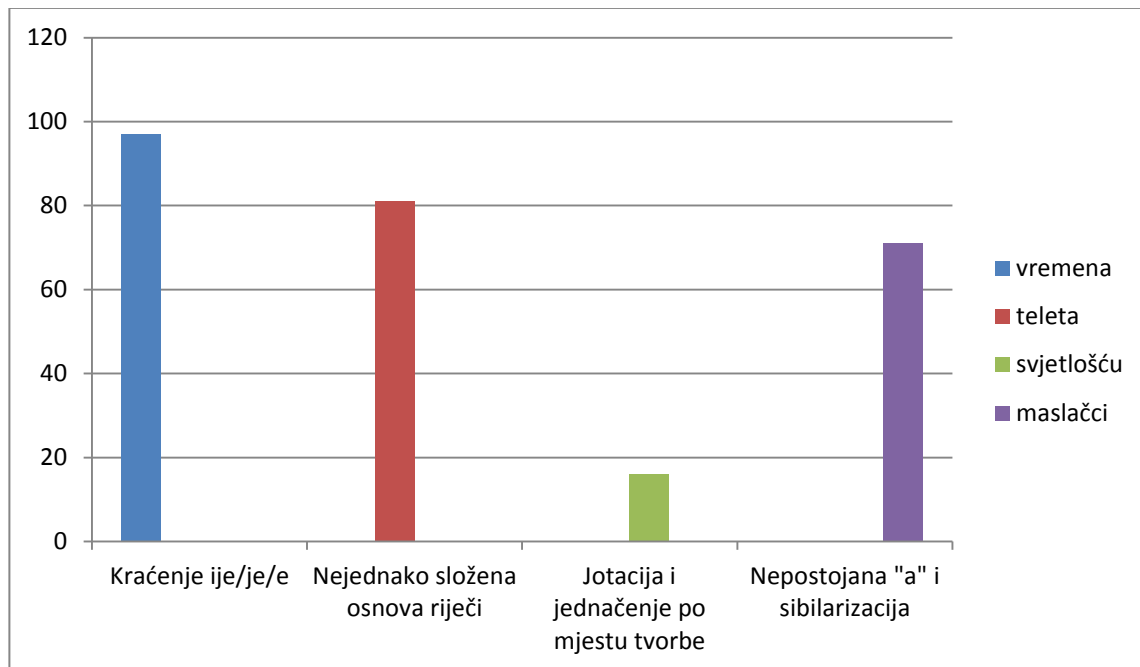
Slika 16a. Broj točnih odgovora s obzirom na vrstu glasovne promjene

Na slici 16a. prikazan je broj točnih odgovora s obzirom na imenice kod kojih je provedena sibilarizacija. Imenicu čitanci u kojoj se događa sibilarizacija točno je napisao 71 (62,83%) učenik, vilenjacima 74 (65,49%) učenika, krletci 48 (42,48%), njušci 71 (62,83%) učenik, majci 93 (82,30%) učenika i imenicu dlaci 68 (60,18%). Učenici su najuspješnije sklanjali imenicu majci (82,30%), a najmanje uspješno krletci (42,48%).

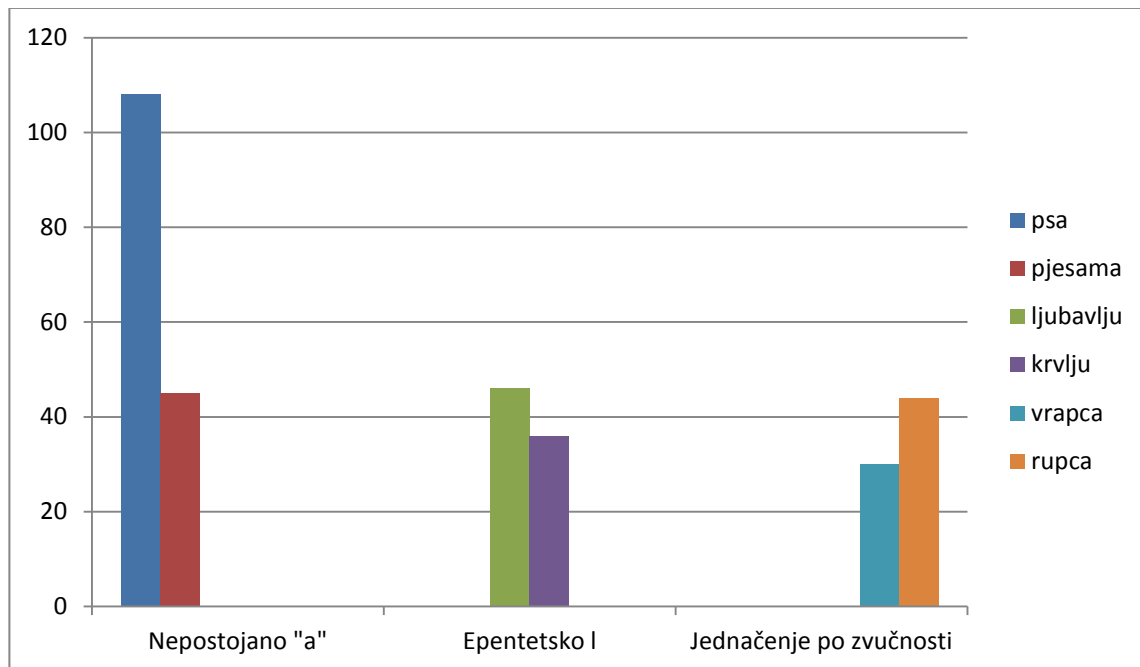
Rezultat pokazuje da postoje razlike u ovladanosti pojedinim imenicama unutar istoga sklonidbenog tipa. Ovaj je rezultat u skladu s Kuvač i Cvikić (2003).

Slika16b. Broj točnih odgovora s obzirom na vrstu glasovne promjene

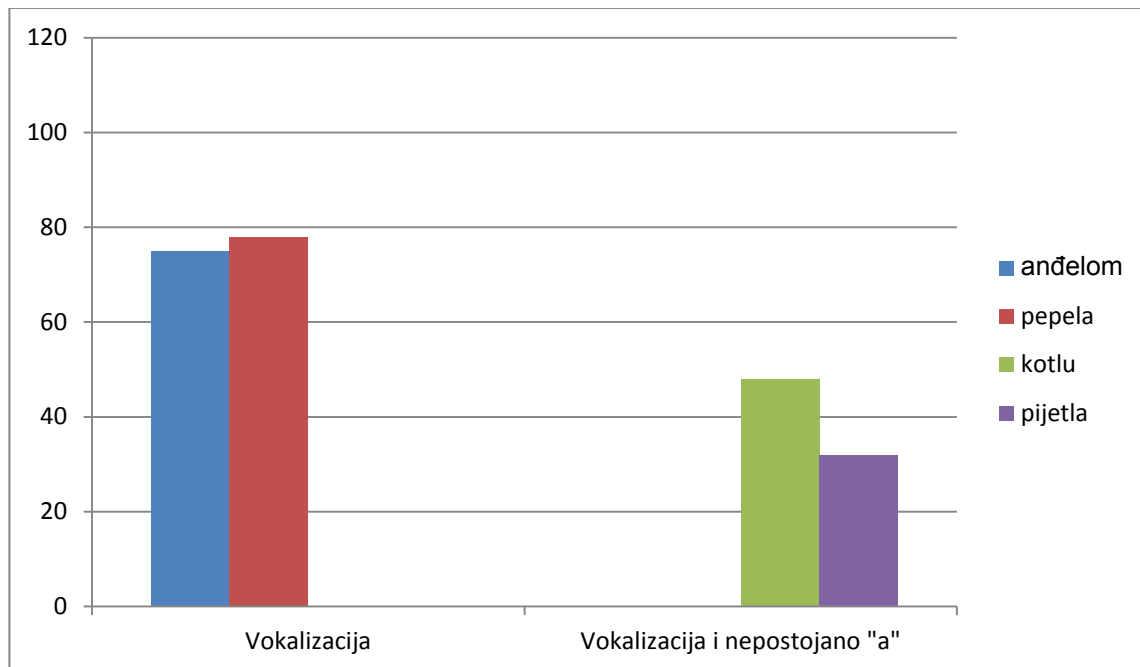
Na Slici 16b. prikazan je broj točnih odgovora s obzirom na imenice kod kojih je provedeno kraćenje ije/je/e, nejednako složena osnova riječi, jotacija i jednačenje po mjestu tvorbe te nepostojano “a” i sibilizacija. Imenicu vremena u kojoj se događa kraćenje ije/je/e točno je napisalo 97 (85,84%) učenika, teleta u kojoj se događa nejednako složena osnova riječi 81 (71,68%) učenik, svjetlošću u kojoj su provedene jotacija i jednačenje po mjestu tvorbe 16 (14,16%) učenika te imenicu maslači u kojoj su provedene nepostojano “a” i sibilizacija 71 (62,83%) učenik. Učenici su najuspješnije napisali imenicu vremena u kojoj je provedeno kraćenje ije/je/e (85,84%), a najmanje uspješno imenicu svjetlošću u kojoj su provedene jotacija i jednačenje po mjestu tvorbe (14,16%).

Slika 16c. Broj točnih odgovora s obzirom na vrstu glasovne promjene

Na slici 16c. prikazan je broj točnih odgovora s obzirom na imenice kod kojih su provedene glasovne promjene nepostojano "a", epentetsko l i jednačenje po zvučnosti. Imenicu psa u kojoj se događa nepostojano "a" točno je napisalo 108 (95,58%) učenika, a imenicu pjesama 45 (39,82%) učenika. Imenicu ljubavlju u kojoj se događa epentetsko l točno je napisao 46 (40,71%) učenika, a imenicu krvlju 36 (31,86%) učenika. Imenicu vrapca u kojoj se događa jednačenje po zvučnosti točno je napisalo 30 (26,55%) učenika, a imenicu rupca 44 (38,94%) učenika. Učenici su najuspješnije napisali imenicu psa u kojoj se događa nepostojano "a" (95,58%), a najmanje uspješno imenicu vrapca u kojoj se događa jednačenje po zvučnosti (26,55%). Ovi rezultati također pokazuju istu tendenciju, da su učenici nejednako ovladali različitim imenicama koje pripadaju istom sklonidbenom tipu.

Slika 16d. Broj točnih odgovora s obzirom na vrstu glasovne promjene

Na slici 16d. prikazan je broj točnih odgovora s obzirom na imenice kod kojih su provedene vokalizacija te kombinacija vokalizacije i nepostojanog “a”. Imenicu anđelom u kojoj se događa vokalizacija točno je napisalo 75 (66,37%) učenika, a imenicu pepela 78 (69,03%) učenika. Imenicu kotlu u kojoj se događaju vokalizacija i nepostojano “a” točno je napisalo 48 (42,48%) učenika, a imenicu pijetla 32 (28,32%) učenika. Učenici su najuspješnije napisali imenicu pepela u kojoj se događa vokalizacija (69,03%), a najmanje uspješno imenicu pijetla u kojoj se događaju vokalizacija i nepostojano “a” (28,32%).

Četvrtom se hipotezom pretpostavilo da će ovladanost morfološkim oblikom ovisiti o sklonidbenom tipu. Riječi su razvrstane ovisno o tome koje su se glasovne promjene dogodile prilikom sklanjanja određene imenice. Ovladanost morfologije uvelike ovisi o vrsti sklonidbe. U prosjeku su učenici najbolje usvojili glasovnu promjenu kraćenje ije/je/e, a najlošije kombinaciju jotacije i jednačenja po mjestu tvore (Slika 15.). Gledajući pojedinačne riječi unutar jedne glasovne promjene, vidljivo je kako su velika odstupanja među riječima. Učenicima je teže bilo napisati imenice u čijem se sklanjanju događaju dvije glasovne promjene i samim time je smanjen postotak točnih odgovora za

neke glasovne promjene. Ovaj rezultat u skladu je s pretpostavkom da će biti lošije napisane riječi u čijoj se sklonidbi događa više glasovnih promjena, što znači da je hipoteza **potvrđena**.

U nastavku će biti prikazani rezultati s obzirom na proizvodnju padežnih oblika.

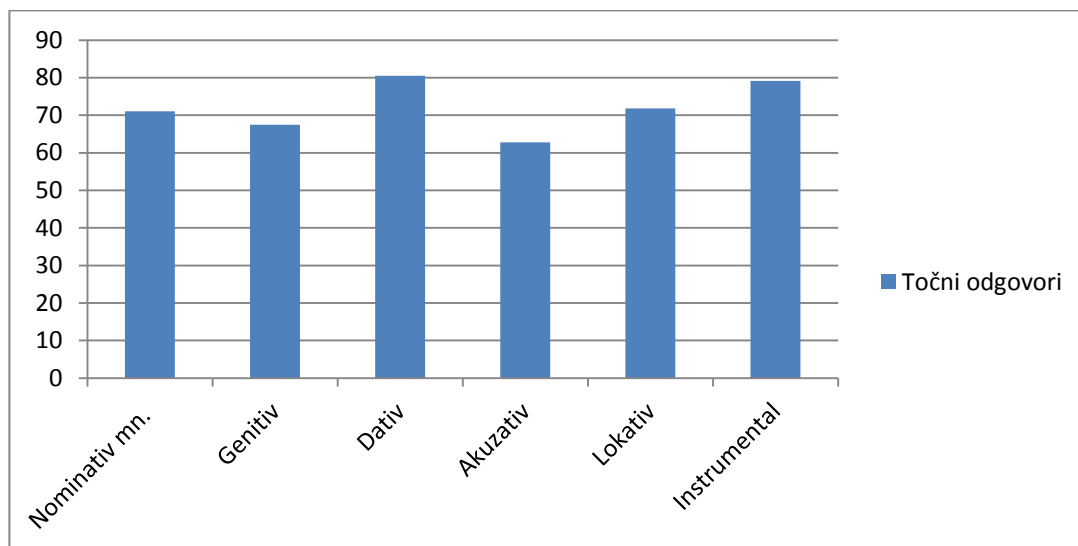
7.6. Rezultati s obzirom na padežni oblik

U Tablici 11. prikazan je prosječan broj točnih odgovora svih učenika s obzirom na padež.

Tablica 11. Prosječan broj točnih odgovora svih učenika s obzirom na padež

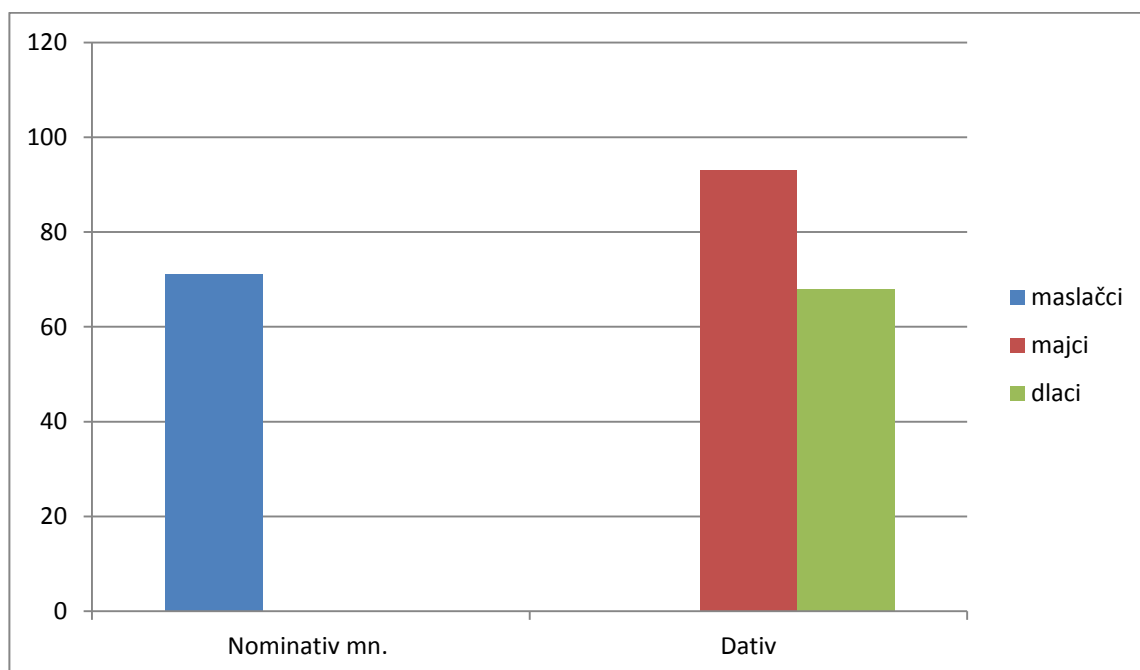
PADEŽI – PISMENO I USMENO IZRAŽAVANJE	
Nominativ mn.	maslačci = 71
Genitiv	vremena, kostiju, pjesama, gostiju, rupca, pepela = 67,5
Dativ	majci, dlaci = 80,5
Akuzativ	psa, pijetla, teleta, vrapca = 62,75
Lokativ	čitanci, vilenjacima, njušci, krletci (krletki), na tjemenu, kotlu = 71,83
Instrumental	svjetlošću (svjetlosti), prstiju, ljubavlju (ljubavi), s anđelom, krvlju (krvi), s kovačem = 79,16

Slika 17. Opći graf – prosječan broj točnih odgovora svih učenika s obzirom na padež

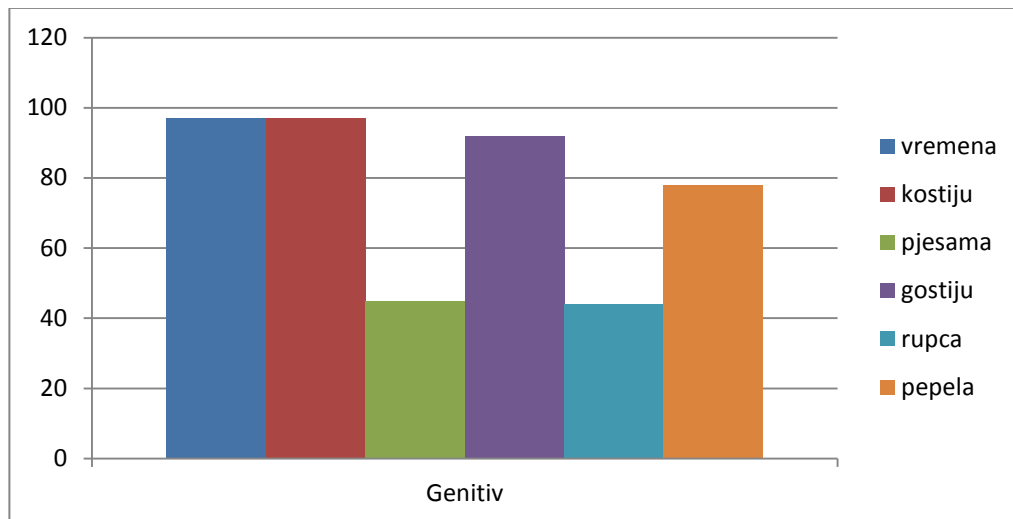
Na Slici 17. prikazan je broj točnih odgovora svih učenika s obzirom na proizvodnju padežnih oblika imenica. U prosjeku je 71 (62,83%) učenik točno napisao imenicu u nominativu mn, 67,5 (59,73%) u genitivu, 80,5 (71,24%) u dativu, 62,75 (55,53%) u akuzativu, 71,83 (63,57%) u lokativu te je 79,16 (70,05%) učenika točno napisalo imenice u instrumentalu. Učenici su najuspješnije napisali imenice u dativu (71,24%), a najmanje uspješno imenice u akuzativu (55,53%).

Slika 18a. Broj točnih odgovora po riječima unutar padeža

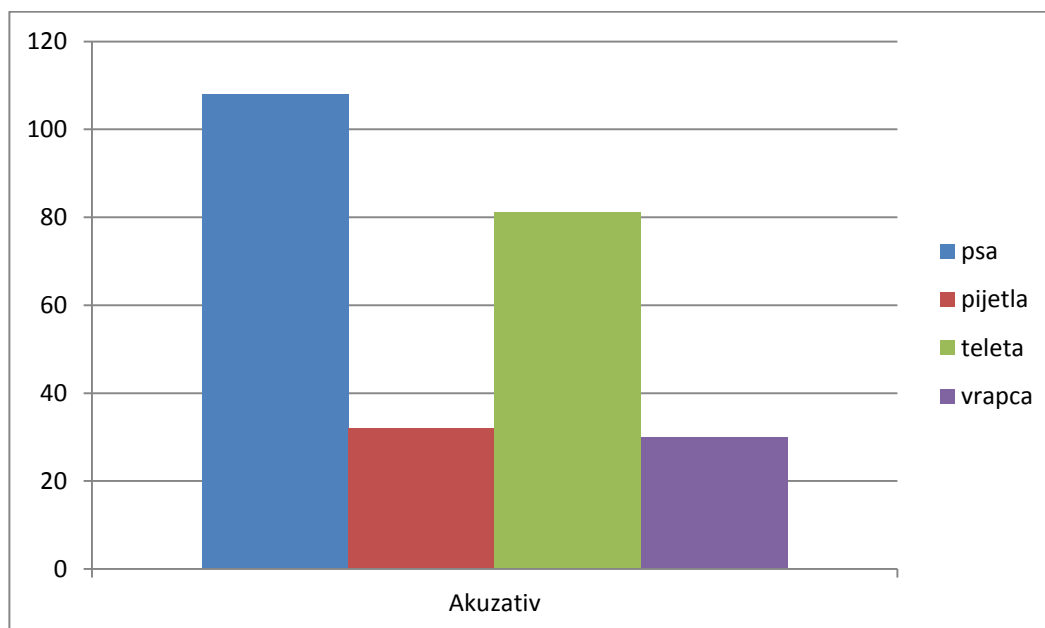
Na Slici 18a. prikazan je broj točnih odgovora po riječima unutar jednog padeža. Imenicu maslačci u nominativu mn. točno je napisao 71 (62,83%) učenik. Imenicu majci u dativu točno je napisalo 93 (82,30%) učenika, a imenicu dlaci 68 (60,18%) učenika. Učenici su najuspješnije napisali imenicu majci u dativu (82,30%), a najmanje uspješno imenicu dlaci također u dativu (60,18%).

Slika 18b. Broj točnih odgovora po riječima unutar padeža

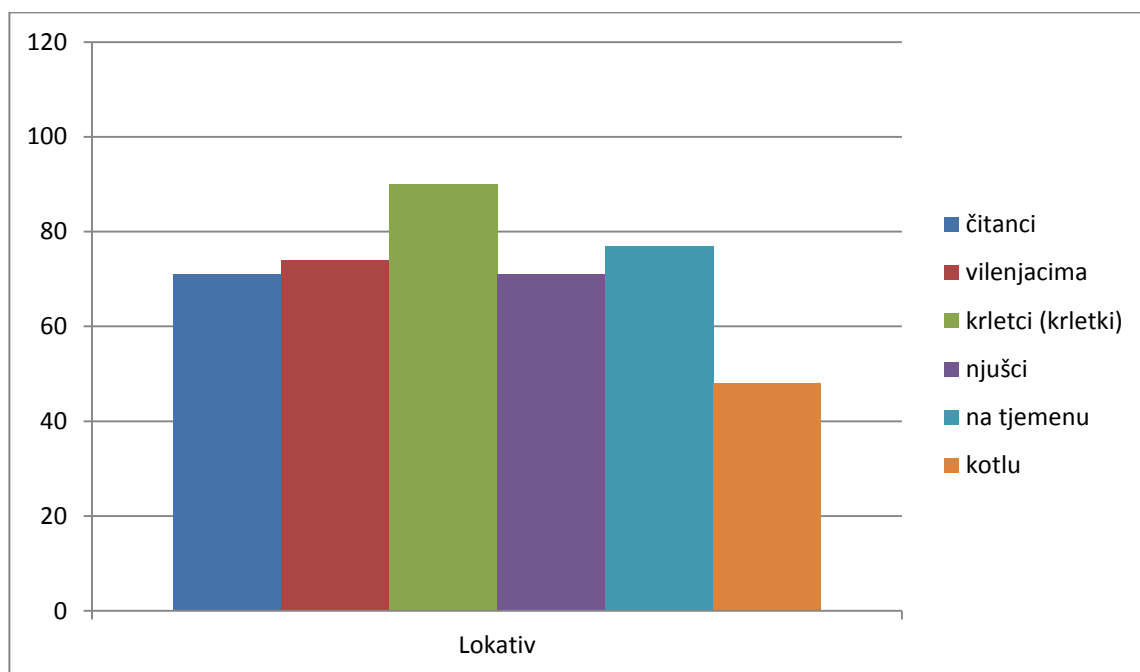
Na Slici 18b. prikazan je broj točnih odgovora po riječima unutar genitiva. Imenicu vremena u genitivu točno je napisalo 97 (85,84%) učenika, kostiju također 97 (85,84%), pjesama 45 (39,82%), gostiju 92 (81,42%), rupca 44 (38,94%) i imenicu pepela u genitivu točno je napisalo 78 (69,03%) učenika. Učenici su u genitivu najuspješnije napisali imenice vremena i kostiju (85,84%), a najmanje uspješno imenicu rupca (38,94%).

Slika 18c. Broj točnih odgovora po riječima unutar padeža

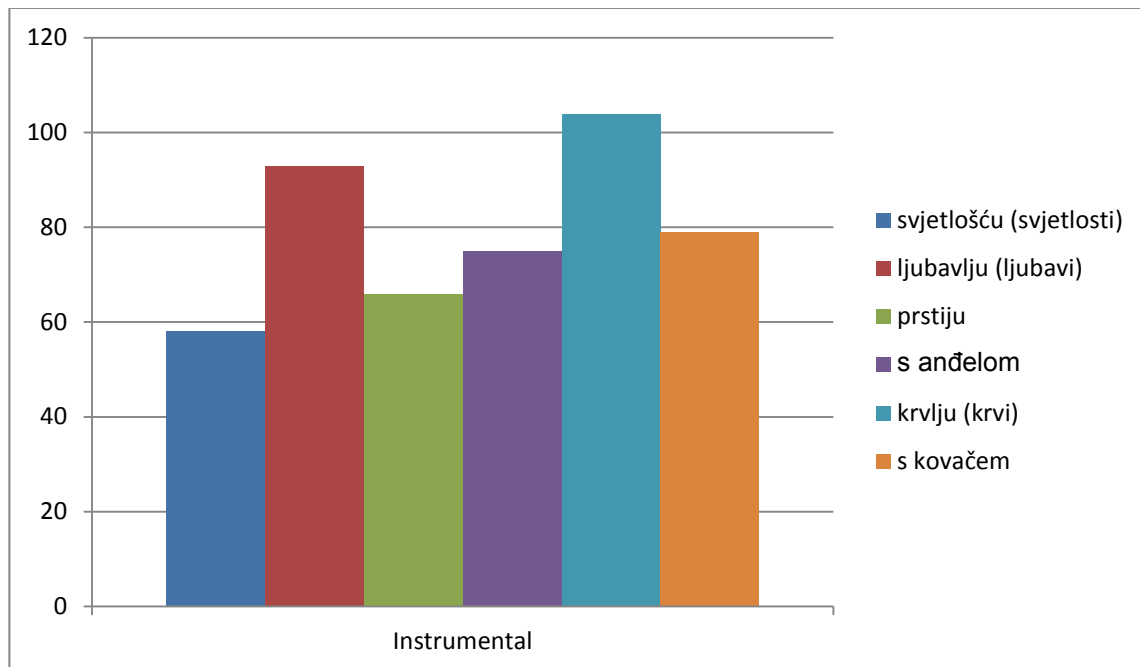
Na Slici 18c. prikazan je broj točnih odgovora po riječima unutar akuzativa. Imenicu psa u akuzativu točno je napisalo 108 (95,58%) učenika, pijetla 32 (28,32%), teleta 81 (71,68%) i imenicu vrapca 30 (26,55%). Učenici su u akuzativu najuspješnije napisali imenicu psa (95,58%), a najmanje uspješno imenicu vrapca (26,55%).

Slika 18d. Broj točnih odgovora po riječima unutar padeža

Na Slici 18d. prikazan je broj točnih odgovora po riječima unutar lokativa. Imenicu čitanci točno je napisao 71 (62,83%) učenik, vilenjacima 74 (65,49%) učenika, krletci (krletki) 90 (79,65%), njušci 71 (62,83%) učenik, na tjemenu 77 (68,14%) učenika i imenicu kotlu točno je napisalo 48 (42,48%) učenika. Učenici su u lokativu najuspješnije napisali imenicu krletci (krletki) (79,65%), a najmanje uspješno imenicu kotlu (42,48%).

Slika 18e. Broj točnih odgovora po riječima unutar padeža

Na Slici 18e. prikazan je broj točnih odgovora po riječima unutar instrumentala. Imenicu svjetlošču (svjetlosti) točno je napisalo 58 (51,33%) učenika, ljubavlju (ljubavi) 93 (82,30%), prstiju 66 (58,41%), s anđelom 75 (66,37%), krvlju (krvi) (92,04%) i imenicu s kovačem točno je napisalo 79 (69,91%). Učenici su u instrumentalu najuspješnije napisali imenicu krvlju (krvi) (92,04%), a najmanje uspješno imenicu svjetlošču (svjetlosti) (51,33%). Iz navedenih grafikona, vidljivo je da su i ovdje različite imenice unutar jednog padeža raznoliko usvojene.

Petom hipotezom pretpostavlja se da će učenici od svih padeža najprije usvojiti akuzativ. Od učenika se tražilo da napišu imenice u akuzativu, ali samo u pismenom izražavanju. Prema rezultatima istraživanja ova hipoteza nije potvrđena jer su učenici najlošije napisali imenice u akuzativu. U prosjeku 62,75 (55,53%) učenika je točno napisalo tražene imenice. Postotak je jako mali, s obzirom na to da prema Kolaković (2007) je akuzativ drugi padež prema zastupljenosti u tekstovima hrvatskoga jezika, a prema Matovac, Tanacković Faletar (2009) djeca akuzativ usvajaju kao drugi padež, odmah nakon nominativa. Prema Bašić, Jelaska (2009) akuzativ usvajaju kao treći padež, nakon nominativa i genitiva. Podatci u ovom istraživanju nisu u skladu s dosadašnjim

spoznajama o redoslijedu ovladavanja padežima. Iz ovih grafikona se vidi, da znanje djece nije izravno povezano sa znanjem padeža. Važno je naglasiti da su se unutar akuzativa dogodila velika odstupanja, odnosno imenica psa je gotovo u potpunosti usvojena, za razliku od pijetla koji je usvojen 28,32% jer se prilikom sklonidbe te imenice događaju dvije glasovne promjene.

U ovom istraživanju nije riječ o “tipičnim” predstavnicima svake sklonidbe, nego o onima kod kojih se događaju glasovne promjene pa to može biti razlog ovim rezultatima.

Neke od najčešćih pogrešaka kod učenika su: korištenje umanjenica (npr. *psića*, *vrapčića*, *telića*), ne provođenje glasovnih promjena (npr. *maslački*, *dlaci*, *vrabca*) te postavljanje netočnih dijakritičkih znakova (npr. *maslačci*, *svjetlošču*). Uporaba umanjenica je očekivano jer je to obilježje rane dobi u kojoj ih djeca koriste zato što su im neumanjenice gramatički komplicirane. Učenici su glasovne promjene točnije provodili u riječima koje su im bliske i s kojima se češće susreću. U imenicama majka – majci i dlaka – dlaci se događa ista glasovna promjena (sibilarizacija), ali učenici su češće znali prvu riječ nego drugu.

8. ZAKLJUČAK

Usvajanje morfologije i jezika započinje samim rođenjem djeteta. Kao što je i navedeno, postoje faze u jezičnom razvoju djeteta. Brzina tog procesa i trajanje ovisi o njegovim sposobnostima i vještinama. Usvajanje jezika ovisi i o tome koliko je dijete izloženo pojedinom jeziku i upravo je to dokaz uporabno utemeljene teorije.

U ovom radu osnovni cilj bio je utvrditi usvojenost gramatičkih oblika rjeđih imenica kod učenika nižih razreda osnovne škole. Da bi se to istražilo, imenice su podijeljene na one koje su učenicima poznate (riječi iz lektira) i one koje su im manje poznate (riječi koje nisu iz lektira). Rezultati su pokazali da ovladanost morfološkim oblikom imenice ovisi o poznatosti imenice, ali razlika između znanja poznatih i manje poznatih imenica nije velika. Također se istraživalo ovisi li ovladanost morfološkim oblikom imenice o čestoti imenice. Čestota pojedine imenice određena je prema korpusu HRWAC. Potvrđeno je da ovladanost morfološkim oblikom imenice ovisi o čestoti imenice, ali s malom razlikom što je dokaz da usvajanje morfologije kod djece ne ovisi samo o čestoti imenice. Naime, pojedini oblici imenica visoke čestote bili su usvojeni u niskom postotku i obratno, a oblici nekih rijedih imenica bili su usvojeni u visokom postotku i obratno. Nadalje, istraživalo se i ovisi li ovladanost morfološkim oblikom imenice o sklonidbenom tipu. Promatrala se ovladanost pojedinim padežnim oblicima kao i oblicima s obzirom na glasovne promjene koje se provode u sklonidbi. Rezultati pokazuju da su imenice različito usvojene unutar iste glasovne promjene i unutar padeža. Učenici su od glasovnih promjena najviše usvojili kraćenje ije/je/e, a najmanje kombinaciju jotacije i jednačenja po mjestu tvorbe. Gledajući padeže, najuspješnije su usvojili dativ, a najmanje uspješno akuzativ iako je pretpostavljeno da će akuzativ usvojiti prije svih ostalih padeža.

Rezultati su pokazali da neovisno o varijabli (poznatost imenica, čestota oblika, vrsta glasovne promjene) postoje velike razlike, za pojedinačne imenice. Rezultati upućuju na to da ovladavanje morfologijom potvrđuje uporabne teorije ovladavanja jezikom i navode na zaključak da je pri tome riječ o kombinaciji različitih čimbenika. Daljim

istraživanjima bilo bi potrebno utvrditi jačinu pojedinih čimbenika koji utječu na usvajanje.

Usvajanje morfologije ne ovisi o poznatosti ni o čestoti imenice nego o težini sklonidbe riječi. Budući da je razlika u istraživanju za poznatost i čestotu imenica mala, usvajanje morfologije najviše se može povezati s težinom sklonidbe pojedine riječi za koju postoje veće razlike s obzirom na pojedinu glasovnu promjenu.

Jedna od važnih spoznaja je da morfološki razvoj kod djece ne završava u nižim razredima osnovne škole jer se i dalje kod učenika trećih razreda osnovne škole vide odstupanja od standarda (23,87%), odnosno sklonidbene norme.

DODACI

POPIS TABLICA

Tablica 1. Poredak padeža prema zastupljenosti u tekstovima

Tablica 2. Tijek razvoja jezika prema Tomasellou

Tablica 3. Riječi iz lektire i koje nisu iz lektire

Tablica 4. Visokofrekventni i niskofrekventni oblici riječi

Tablica 5. Riječi s obzirom na vrstu glasovne promjene koja se događa tijekom sklonidbe imenica

Tablica 6. Riječi prema padežima

Tablica 7. Ukupni broj točnih i netočnih odgovora po razredima

Tablica 8. Prosječan broj točnih odgovora po razredima

Tablica 9. Točni odgovori čestih i rijetkih oblika riječi

Tablica 10. Prosječan broj točnih odgovora s obzirom na vrstu glasovne promjene koja se događa tijekom sklonidbe imenica

Tablica 11. Prosječan broj točnih odgovora svih učenika s obzirom na padež

POPIS SLIKA

Slika 1. Usporedna slika ukupnih točnih i netočnih odgovora po razredima

Slika 2. Omjer točnih i netočnih odgovora svih razreda – pismeno izražavanje

Slika 3. Omjer točnih i netočnih odgovora svih razreda – usmeno izražavanje

Slika 4. Omjer točnih i netočnih odgovora pismenog izražavanja – 1. razred

Slika 5. Omjer točnih i netočnih odgovora usmenog izražavanja – 1. razred

Slika 6. Omjer točnih i netočnih odgovora pismenog izražavanja – 2. razred

Slika 7. Omjer točnih i netočnih odgovora usmenog izražavanja – 2. razred

Slika 8. Omjer točnih i netočnih odgovora pismenog izražavanja – 3. razred

Slika 9. Omjer točnih i netočnih odgovora usmenog izražavanja – 3. razred

Slika 10. Ukupni rezultat broja točnih odgovora po razredima s obzirom na način izražavanja

Slika 11. Riječi iz lektire

Slika 12. Riječi koje nisu iz lektire

Slika 13a. Česti oblici

Slika 13b. Česti oblici

Slika 14a. Rijetki oblici

Slika 14b. Rijetki oblici

Slika 15. Prosječan broj točnih odgovora s obzirom na vrstu glasovne promjene koja se događa tijekom sklonidbe imenica

Slika 16a. Broj točnih odgovora s obzirom na vrstu glasovne promjene

Slika 16b. Broj točnih odgovora s obzirom na vrstu glasovne promjene

Slika 16c. Broj točnih odgovora s obzirom na vrstu glasovne promjene

Slika 16d. Broj točnih odgovora s obzirom na vrstu glasovne promjene

Slika 17. Opći graf – prosječan broj točnih odgovora svih učenika s obzirom na padež

Slika 18a. Broj točnih odgovora po riječima unutar padeža

Slika 18b. Broj točnih odgovora po riječima unutar padeža

Slika 18c. Broj točnih odgovora po riječima unutar padeža

Slika 18d. Broj točnih odgovora po riječima unutar padeža

Slika 18e. Broj točnih odgovora po riječima unutar padeža

PRILOZI

PRILOG 1

Popis korištenih lektira

1. razred:

Jacob i Wilhelm Grimm: Bajke; Zvonimir Balog: Male priče o velikim slovima;
Ljudevit Bauer: Tri medvjeda i gitara; Jens Sigsgaard: Pale sam na svijetu

2. razred:

Hans Christian Andersen: Bajke; Ratko Zvrko: Grga Čvarak; Dubravko Horvatić:
Stanari u slonu; Mila Željeznak: Sretne priče

3. razred:

Hrvatske narodne bajke; Dragutin Horkić: Čađave zgone

PRILOG 2

U jednoj

nalazi se priča o dobrim

. Sagradili su kućicu usred

šume. Ondje nikada nema ružnog

jer je uvijek obasjana sunčevom

. Za razliku od nas, rodili su se sa šest

. Imali su jednog

koji je imao crne pjege po

i nije se mogao igrati bez

svojih

. Imali su i dva

koja su stalno bila u

kako ne bi pobjegli, dva

te tri mala

. Svoje dužnosti obavljali su s

. Svako jutro

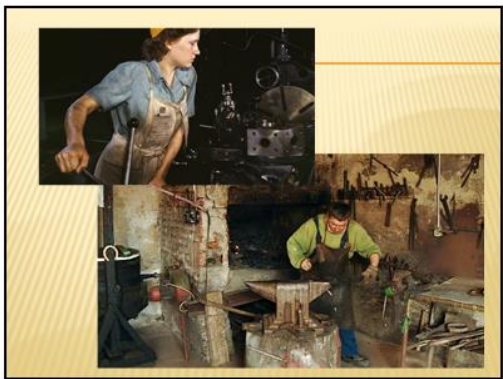
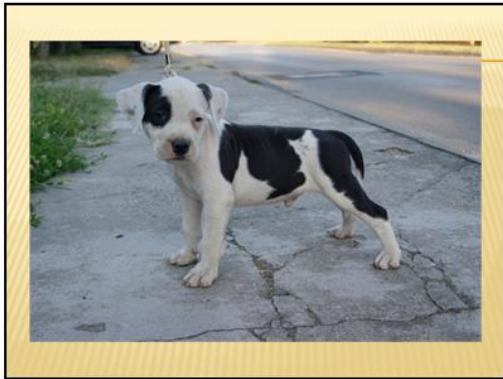
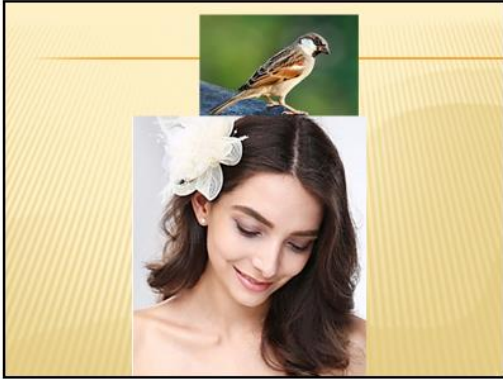
su šetali livadom i gledali kako rastu

. Živjeli su sretno u šumi.

PRILOG 3

LITERATURA

1. Aronoff, M., Fudeman, K. (2011). *What is Morphology?*. Blackwell Publishing.
2. Babić, S., Brozović, D., Škarić, I., Težak, S. (2007). *Glasovi i oblici hrvatskog književnoga jezika*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
3. Badurina, L., Pranjković, I., Silić, J. (2009). *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti*. Zagreb: Feroproms.
4. Barić, E., Lončarić, M., Malić, D., Pavešić, S., Peti, M., Zečević, V., Znika, M. (1995). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga
5. Bašić, M., Jelaska, Z. (2009). *Zastupljenost padežnih značenja u hrvatskome jeziku*. Zbornik radova, 218-236.
6. Bošnjak Botica, T. (2016). *Morfologija u ranome jezičnom razvoju*. 3 (2), 1-5.
7. Brozović, D. (1970) *Standardni jezik*. Zagreb: Matica hrvatska
8. Erdeljac, V. (1997). *Prepoznavanje riječi*. Zagreb: Ibis grafika d.o.o.
9. Glovacki–Bernardi, Z., Kovačec, A., Mihaljević, M., W.Halwachs, D., Sornig, K., Penzinger, C., Schrod, R. (2001). *Uvod u lingvistiku*. Zagreb: Školska knjiga.
10. Jelaska, Z. (2010) Dvojčane podjele vrsta riječi: samoznačnost i promjenljivost, u Badurina, L., Mihaljević, V. (ur.) *Jezična skladnja — zbornik o šezdesetogodišnjici prof. dr. Ive Pranjkovića*. Visoko — Zagreb: Udruga đaka Franjevačke klasične gimnazije.
11. Kolaković, Z. (2007). *Zastupljenost padeža u hrvatskome jeziku u pisanim i govornim tekstovima*. Lahor, 2 (4), 242-270.
12. Kovačević, M., Palmović, M., Hržica, G. (2006). *The Acquisition of Case, Number and Gender in Croatia*, u: Stephani, U. I Voeikova, M. (ur.) *The Acquisition of Case, Number and Gender*, Berlin: Mouton de Gruyter.
13. Kuvač, J., Cvikić, L. (2003). *Obilježja dječje gramatike na primjeru imenske morfologije*. Riječ. 9 (2), 19–30.
14. Kuvač Kraljević, J. (2015). *Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama*. Čakovec: ACT PRINTLAB d.o.o.
15. Marković, I. (2013). *Uvod u jezičnu morfologiju*. Zagreb: Disput

16. Matovac, D., Tanacković Faletar, G. (2009). *Uporabno utemeljena teorija usvajanja jezika oprimjerena razvojem padežnog sustava imenica hrvatskog jezika*. 36 (68), 247-273.
17. Silić, J., Pranjković, I. (2005). *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
18. Tafra, B., Košutar, P. (2009). *Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku*. *Suvremena lingvistika*, 67 (1), 87–107.
19. Težak, S., Babić, S. (1992). *Gramatika hrvatskoga jezika – priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad pod naslovom “Ovladanost morfologijom niskofrekventnih riječi” izradila samostalno, služeći se isključivo znanjem stečenim tijekom studija, navedenom literaturom i uz stručno vodstvo mentorice izv.prof.dr.sc. Lidije Cvikić.

Matea Čolak
